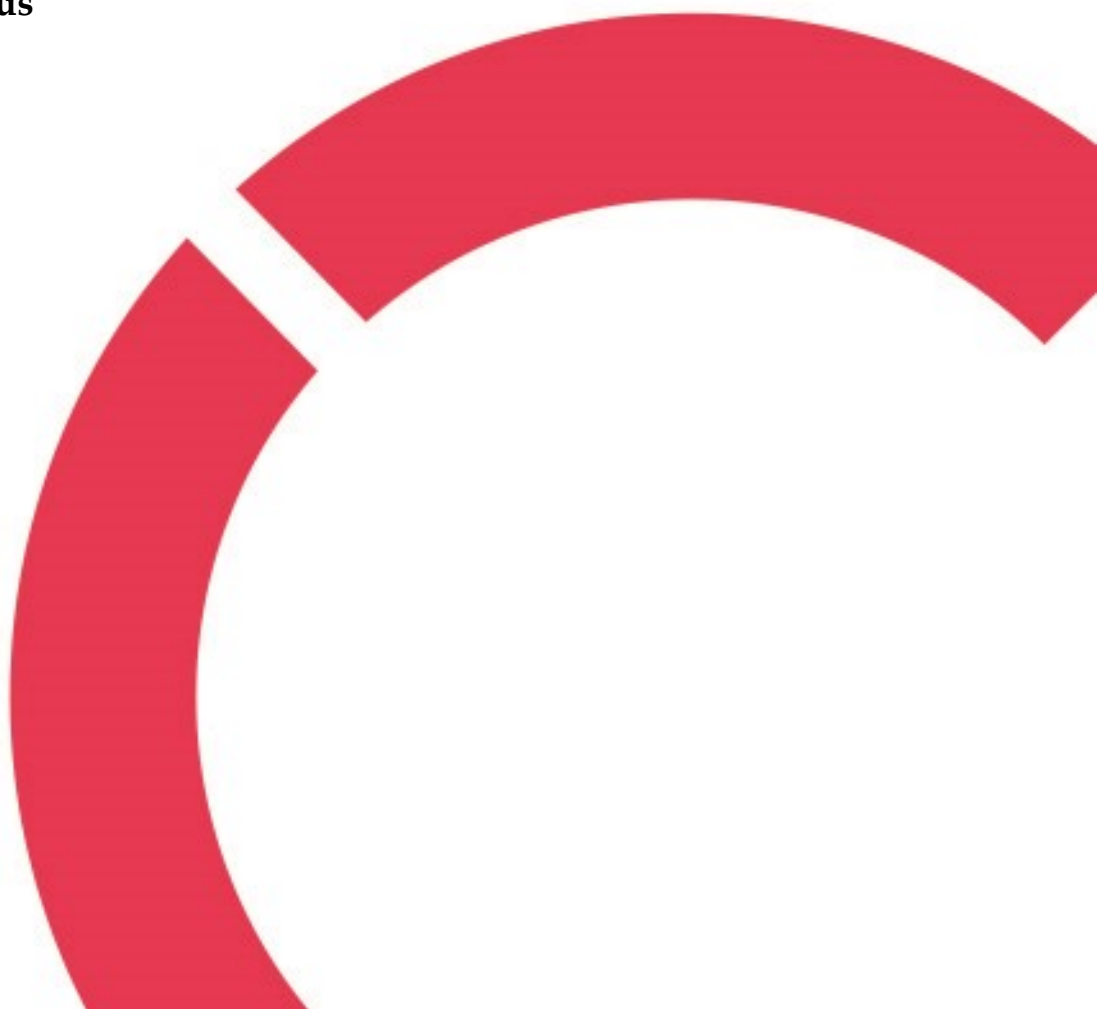

Jaana Junkala

**TIETO OSALLISUUDEN TUKENA KEHITYSVAMMAISTEN
TYÖTOIMINNASSA**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus
Toukokuu 2023**

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Toukokuu 2023	Tekijä Jaana Junkala
Koulutus Sosionomi (AMK)		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi TIETO OSALLISUUDEN TUKENA KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINNASSA		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 51 + 2
Työelämäohjaaja Tiina Vainio-Stolt		
<p>Toteutin opinnäytetyön toiminnallisena Hankasalmella toimintakeskus Mäkituvalla, jossa toimin ohjaajana. Toimintakeskuksessa aikuiset kehitysvammaiset asiakkaat kävivät työ- ja päivätoiminnassa. Koska toimintakeskuksen ilmoitustaulutilanne vaati kohentamista, sain työni aiheeksi tarpeita vastaavan ilmoitustaulun suunnittelemisen ja valmistamisen yhdessä työtoiminnan asiakkaiden kanssa. Ilmoitustaulu-projektin aikana tavoitteena oli hankkia tietoa, jolla voisi tukea asiakkaan osallisuutta.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperusta koostui kehitysvammaisuudesta ja työtoiminnasta opinnäytetyön kontekstina, sosiokulttuurisesta innostamisesta toiminnallisen osion toteuttamisessa, palvelujen kehittämisestä ja osallisuudesta sekä tiedon merkityksestä. Tähän projektiin kuuluvia työmenetelmiä olivat aivoriihi, taiteen eri muodot ja palautekeskustelu. Koska opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin toimintakeskuksen normaalina työtoimintana, olen rajannut puu- ja tekstiilipuolen tavanomaiset työmenetelmät raportin ulkopuolelle.</p> <p>Ilmoitustaulu-projektin päätyttyä asiakkailla oli omat muistitaulut, toimintakeskuksella yhteinen tietotaulu ja opinnäytetyön tekijällä tietoa, jolla tukea asiakkaan osallisuutta.</p>		

<p>Asiasanat aivoriihi, ilmoitustaulu, kehitysvammaisuus, osallisuus, palautekeskustelu, palvelujen kehittäminen, sosiokulttuurinen innostaminen, taide, tieto, työtoiminta</p>
--

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date May 2023	Author Jaana Junkala
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis KNOWLEDGE AS SUPPORT OF PARTICIPATION AT WORK ACTIVITY WITH THE DISABLED		
Centria supervisor Leena Raudaskoski	Pages 51 + 2	
Instructor representing commissioning institution or company Tiina Vainio-Stolt		
<p>I carried out the thesis as a functional activity in Hankasalmi, activity center Mäkitupa, where I worked as an instructor. In the activity center, adult clients with intellectual disabilities attended their work and day activities. Since the notice board situation in the activity center required improvement, I got the topic of my work to design and manufacture a notice board that match the needs together with the clients of the work activity. During the notice-board project, the goal was to acquire information that could be used to support the client's participation.</p> <p>The knowledge base of the thesis consisted of intellectual disability and work activities as the context of the thesis, sociocultural inspiration in the implementation of the functional section, service development and participation, and the meaning of knowledge. The working methods included in this project were brainstorming, different forms of art and feedback discussion. Since the functional part of the thesis was carried out as a normal work activity of the action center, I have limited the usual work methods of the wood and textile side outside the report.</p> <p>At the end of the notice board project, the clients had their own memory boards, activity center had a shared notice board, and the author of the thesis had knowledge to support the client's participation.</p>		
Key words art, brainstorming, development of services, feedback discussion, intellectual disability, knowledge, notice board, participation, sociocultural inspiration, work activities		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS	3
3 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA	5
3.1 Kehitysvammaisuudesta.....	5
3.2 Työtoiminta	8
3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen	9
3.4 Palvelujen kehittämisestä.....	12
3.5 Osallisuus	15
3.6 Tiedon merkitys	18
4 TOIMINNALLISEN OSION MENETELMISTÄ	22
5 PROSESSIN KUVAUS	24
5.1 Tietotaulu-projektin aikataulu	24
5.2 Tietotaulu-projektin aloituskeskustelu asiakkaiden kanssa	25
5.3 Tietotaulun ensimmäiset kuvalliset suunnitelmat	27
5.4 Levymateriaalien hankintaa.....	28
5.5 Levy jääkaapin ovesta ilmoitustauluun.....	29
5.6 Materiaalileikki omiksi muistitauluiksi	29
5.7 Tietotaulun lopullinen suunnitelma	32
5.8 Tietotaulun valmistus	33
5.9 Muistitauluista kirjastoon näyttely	39
5.10 Palautekeskustelut	41
6 ARVIOINTI JA POHDINTA	43
6.1 Etiikka ja luotettavuus	43
6.2 Pohdinta	44
LÄHTEET	52
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Tietotaulu-projektin aikataulu	24
KUVAT	
KUVA 1. Aivoriihen tulokset	26
KUVA 2. Kuvalliset suunnitelmat	28
KUVA 3. Materiaaleja muistitauluihin	30
KUVA 4. Muistitaulujen työstövaiheita.....	31

KUVA 5. Muistitaulut ruokasalin seinällä	32
KUVA 6. Listojen lakkaus	35
KUVA 7. Liitutaulumalausta telalla	35
KUVA 8. Kehyspuiden jirikulmat	36
KUVA 9. Tietotaulun taustapuoli	37
KUVA 10. Tietotaulu valmiina ripustettavaksi	38
KUVA 11. Muistitaulut näyttelyssä kirjastolla	40
KUVA 12. Paikallislehti huomio muistitaulujen näyttelyn kirjastolla	40
KUVA 13. Valmis tietotaulu	42

1 JOHDANTO

Vammaispalvelulakia ollaan uudistamassa. Vammaisen henkilön asemaa pyritään parantamaan turvaamalla itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus, yhdenvertaisuus, osallisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen sekä palvelujen yksilöllisyys. (Vammaispalvelujen lainsäädännön uudistaminen 2022.)

Osallisuutta edistävä toiminta on nykyään nosteessa kaikkialla. Osallisuudella on ennaltaehkäisevä ja hyvinvointia ylläpitävä vaikutus yksilön elämään, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Samalla se ehkäisee syrjäytymistä.

Osittain sosionomiopintojeni monipuolistumisen kannalta vaihdoin paikkakuntaa kesällä 2021. Samalla vaihtui työpaikka, vaikka toimenkuva pysyikin samankaltaisena. Uudessa työpaikassani puupuolen ohjaajana toimintakeskus Mäkituvalla Hankasalmen kirkonkylällä kyselin mahdollisia opinnäytetyöaiheita. Kerroin, että tekisin mielelläni sellaisesta aiheesta, johon voisi sisällyttää toiminnallisen osion. Toimintakeskuksen tekstiilipuolen ohjaaja totesi, että toimintakeskuksen ilmoitustaulutilanne kaipaisi kohentamista. Aihe sopi myös esihenkilönä toimivalle sosiaalipalvelupäällikölle. Niin alkoi aiheen työstäminen opinnäytetyöksi.

Opinnäytetyössäni tarkastelin osallisuutta tiedon näkökulmasta. Tieto on kaksisuuntaista. Asiakkaalle tarjottu tieto lisää hänen mahdollisuuksiaan osallisuuteen. Asiakkaalta saatu tieto lisää palveluntarjoajan mahdollisuuksia palvelujen kehittämiseen sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Tämäkin lisää osallisuutta ja synnyttää positiivisen kierteen.

Tiedon saamisen ja jakamisen välineeksi suunnittelimme ja valmistimme yhdessä kehitysvammaisten työtoiminnan asiakkaiden kanssa ilmoitustaulun, jota jatkossa nimitimme tietotauluksi. Tietotauluprojekti sisälsi joukon erilaisia sosiaalisen innostamisen menetelmiä, joiden tavoitteena oli saada asiakkaiden ääni, ajatukset ja näkemykset kuuluviin.

Opinnäytetyöni tarkoitus oli

- suunnitella ja valmistaa asiakkaiden kanssa tietotaulu
- hyödyntää tietotauluprojektin aikana syntynyttä tietoa asiakkaiden osallisuuden tukemisessa.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Toimintakeskus Mäkitupa on aikuisten kehitysvammaisten henkilöiden työ- ja päivätoimintapaikka. Toiminta pohjautuu perinteisiin kädentaitoihin: tekstiili- ja puutöihin. Tekstiilitöinä asiakkaat tekevät muun muassa kirjontaa, poppana- ja matonkudontaa sekä neule- ja ompelutöitä. Puupuolen töinä asiakkaat tekevät yleensä hionta-, kunnostus-, kokoamis- ja pintakäsittelytöitä. Arjen taitoihin liittyviä työtehtäviä ovat keittiö-, leivonta-, siistimis- ja pihatyöt sekä kierrätysmateriaalien vienti keräysastioihin ja asiointikäynnit esimerkiksi kauppaliikkeissä. Toimintakeskuksessa järjestetään myös monipuolisesti askartelutoimintaa, liikuntaa, retkiä, tapahtumia ja viriketoimintaa.

Toiminnan tarkoitus on ylläpitää ja parantaa asiakkaan toimintakykyä, tukea osallisuutta, opettaa työtaitoja sekä mahdollistaa työllistyminen tai kouluttautuminen. Henkilökohtaisessa ohjaus- tai työtoimintasuunnitelmassa jokaiselle asiakkaalle voidaan räätälöidä sopivat työtehtävät muun muassa asiakkaan tilanteen, tavoitteiden ja ohjaustarpeen mukaisesti. Nelikymmenvuotisen olemassaolonsa aikana toimintakeskus on tarjonnut työ- ja päivätoiminnan lisäksi työelämään tutustumispaikan koululaisille, harjoittelupaikan opiskelijoille, kuntouttavan työtoiminnan suorituspaikan pitkäaikaistyöttömille, työpaikan palkkatukityöllistetyille sekä työkokeilu- tai kuntoutuspaikan sellaista tarvitseville. (Oppimisympäristö 2022.)

Ylläpitoon ja parantamiseen pyritään kuntouttavalla työotteella. Se tarkoittaa asiakkaan näkemysten huomioimista, hänen voimavarojensa vahvistamista, avun ja tuen tarjoamista tarvittaessa sekä ympäristön muokkaamista sellaiseksi, että kehitysvammaisen asiakkaan mahdollisuudet omatoimisuuteen kohenevat.

Opinnäytetyönä *Tieto osallisuuden tukena kehitysvammaisten työtoiminnassa* oli kaksitahoinen projekti. Kehitysvammaisellakin on oikeus tietoon ja työhön. Toisaalta kehitysvammaiselta

itseltään saatu tieto rakentaa osallisuutta. Opinnäytetyöni palveli näiden asioiden toteutusta. Työn toimeksiantajana oli Hankasalmella sijaitseva Toimintakeskus Mäkitupa, jossa toimin ohjaajana. Valmistimme yhdessä kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa tietotaulun työtoimintana talon omaan käyttöön. Silti varsinkin tietotaulun suunnitteluun osallistuivat myös päivätoiminnan asiakkaat, koska tietotaulusta tuli koko talon yhteinen ja asiakkaat olivat tottuneet yhteisiin toimintoihin. Rajaus työtoimintaan johtui materiaalien työstämisestä puupuolen välineillä ja koneilla.

Tietotaulu palvelee toimintakeskuksen asiakkaita tiedon jakajana. Tärkeät ja ajankohtaiset asiat löytyvät yhdestä paikasta. Työ alkoi keskustelusta, ideoinnista ja sosiokulttuurisesta innostamisesta. Asiakkaiden kuuleminen ja luovuuteen kannustaminen käytännön työtehtävissä syventää osallisuutta ja samalla kehittää palveluja.

Toisin sanoen toiminnallisessa opinnäytetyössä oma konkreettinen toiminta johtaa uuden tiedon tuottamiseen (Vilkkä & Airaksinen 2004, 11). Ja asiakastyön käytäntöjen, asiakkaan toimintatapojen ja tuen tarpeen tutkiminen hyödyntävät asiakastyön käytäntöjen tai palvelujen tuottamista ja kehittämistä (Vilkkä 2021, 19).

Minun tehtäväni toiminnanohjaajana on kuunnella asiakkaiden ajatuksia ja ideoita valmistettavien tuotteiden suhteen ja luovia mahdollisuuksien keskeltä toteutettavissa oleviin menetelmiin. Kun asiakas tarvitsee jonkin tuotteen ja osallistuu itse sen valmistamiseen suunnittelusta lähtien, työn mielekkyys ja osallisuuden kokeminen vahvistuvat. Asiakkailta tarkoitan tässä yhteydessä kehitysvammaisia aikuisia, jotka osallistuvat työtoimintaan toimintakeskuksessa.

3 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

Opinnäytetyöni nimi, *Tieto osallisuuden tukena kehitysvammaisten työtoiminnassa*, vaatii jo ymmärtämään, mitä osallisuudella tarkoitetaan, jotta sitä voisi tukea. Opinnäytetyön tietoperusta koostuu siten kehitysvammaisuudesta ja työtoiminnasta opinnäytetyön kontekstina, sosiokulttuurisesta innostamisesta toiminnallisen osion toteuttamisessa, palvelujen kehittämisestä ja osallisuudesta sekä tiedon merkityksestä.

3.1 Kehitysvammaisuudesta

Vammaisuus ilmiönä on ollut aina haastava. Vammaiset ovat vailla ihmisarvoa kuuluneet marginaaliryhmään. Heitä on sorrettu, syrjitty, vainottu, eristetty, karkotettu ja tapettu. Heitä ei ole kohdeltu tasa-arvoisesti eikä oikeudenmukaisesti. Lapsen syntyminen vammaisena on ollut luonnonoikku, rangaistus tai viestinyt jumalten suuttumusta. Aina se on ollut paha asia, johon on liittynyt pelkoa, häpeää ja syyllisyyttä. (Vehmas 2005.)

1200-luvulla Englannin lainsäädäntö nimitti kehitysvammaisia idiooteiksi ja psyykkisesti sairaita hulluiksi (Vehmas 2005, 43). Suomessa 1800-luvulla puhuttiin vaivaisista, houruista, mielettömistä, raajarikkoisista ja heikkomielisistä. 1900-luvulla käsitteet olivat jo kehitysvammainen ja invalidi. 2000-luvulla vammaislakien uudistus on niputtamassa kaikki vammaisuuden ja toimintarajoitteisuuden muodot saman lain alle. (Nurmi-Koikkalainen 2017, 10.)

Vammaisuuden on katsottu olevan yksilön vika. Hän on sellaisessa tilassa, joka aiheuttaa hänelle toimintakyvyn ongelmia. Kyse on yksilön tragediasta. Hänen tulisi "parantua" selviytyäkseen yhteiskunnassa. (Vehmas 2005, 111–113.) Käsitelmä perustuu lääketieteelliseen ajattelu-tapaan, jossa korostuu diagnoosi, vamma ja sen kuntoutus (Nurmi-Koikkalainen 2017, 10).

Lääketieteellisen näkökulman mukaan kehitysvammaisuus on oire ennen aikuisikää tulleesta aivojen toiminnan häiriöstä. Isoaivojen kuorikerroksen toimintakyvyn poikkeamat voivat aiheuttaa älykkyyteen liittyvien häiriöiden lisäksi muita liitännäisoireita, jotka ilmenevät muun muassa liikkumisessa, puheen tuottamisessa tai käytöksessä. Kehitysvammaan yhdistyvistä muista vammoista ja liitännäissairauksista yleisimpiä ovat epilepsia, aistivammat ja autismin kirjon häiriöt. (Lääketieteellinen näkökulma 2022.) Kehitysvammaisuus johtuu perintötekijöistä, odotus- tai synnytyksen aikaisista ongelmista, joistakin lapsuusiän tapahtumista, odotettavan äidin päihteidenkäytöstä tai jostain tuntemattomasta syystä. Kehitysvammaisuus ilmenee oppimis- ja ymmärtämisen vaikeuksina. (Kehitysvammaisuus 2016.)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519) eli niin sanottu kehitysvammalaki määrittelee kehitysvammaisen henkilöksi:

jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja.

Åbergin (2021) mukaan Maailman terveysjärjestö WHO:n ICD-10 -tautiluokitus määrittelee kehitysvammaisuuden tilana, jota leimaa henkisen toiminnan kehityksen estyminen tai häiriintyminen sekä vaikeus sopeutua ympäristöön. Lievästi kehitysvammainen henkilö voi selviytyä oppimisesta ja arjen perusasioista, mutta saattaa tarvita apua raha- ja paperiasioiden hoidossa. Keskivaikeaan ja vaikeaan kehitysvammaan liittyy toisen ihmisen apu tai ohjaus myös arjen toiminnoissa. Syvästi kehitysvammainen henkilö on jatkuvan avun tarpeessa kaikissa toiminnoissaan. Suomen väestöstä noin 1 % on kehitysvammaisia. Heistä noin 70 % on lievästi, 20 % keskivaikeasti ja 10 % vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisia. (Åberg 2021.)

Tautiluokituksen termi ICD-10 tulee sanoista International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problem. Luokitusta nimitetään laitokseksi ja tämä on sen kymmenes versio. Yhdestoista on jo olemassa, mutta Suomessa siihen ei olla siirrytty. Kehitysvammaisuuden luokitus sijoittuu mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin, joihin luetaan myös psyykkisen kehityksen häiriöt, luokkiin F00-F99. (Tautiluokitus ICD-10 2011.)

Toimintakyvyn näkökulmassa ovat rajoitteet ja vahvuudet. Toimintakykyä parantavien kykyjen ja taitojen opettaminen, ympäristön esteettömyys sekä apu ja tuki toimintatilanteissa tukevat selviytymistä, osallisuutta ja hyvinvointia. (Toimintakyvyn näkökulma 2022.) Toimintakykyä voidaan arvioida RAI-toimintakykyarvioinnilla. Kehitysvammaisten arviointiväline on RAI ID, Resident Assessment Instrument Intellectual Disability. Toimintakykyarviointia käytetään palvelutarpeen arvioinnissa ja hoidon ja palvelujen suunnittelussa. Arvioinnin kokonaisvaltaisuus ja yhteismitallisuus tuottaa tietoa myös tilastointiin ja yhteiskunnalliseen suunnitteluun ja toimintaan. (Vammaispalveluiden arviointivälineet 2023.) RAI-arvioinnin sisältämistä asioista keskustelu asiakkaan kanssa tuo kokonaisvaltaista tietoa asiakkaasta, hänen tavoitteistaan ja tuen tarpeestaan. Nämä tiedot ovat avuksi, kun halutaan tukea asiakkaan osallisuutta työtoiminnassa.

Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna kehitysvammaisuus on ympäristön asettamien esteiden ja asenteiden aiheuttamaa vammaisuutta. Kyse on kommunikaatiosta, ymmärretyksi tulemisesta ja tarvittavan tuen tarjoamisesta. (Sosiaalinen näkökulma 2022.)

Vehmas (2016) pohtii kehitysvammaisuuden olevan ongelma yhteiskuntakulttuurissamme, joka edellyttää älyllisiä, kielellisiä ja sosiaalisia taitoja. Samalla hän kaipaava tietoa siitä, kuinka vammat vaikuttavat elämään ja hyvinvointiin. Siten yhteiskunnassa olisi mahdollista toteuttaa oikeudenmukaisuutta jakamalla varoja sekä tunnustamalla ja kunnioittamalla erilaisuutta. Nurmi-Koikkalainen (2017, 11) toteaa, että sosiaalisen mallin mukaan vammaisuus määrittyy henkilön ja yhteiskunnan suhteena. Siten oikeusperustainen ajattelutapa hänen mukaansa vaatii poistamaan vammaista ihmistä ympäröivästä yhteiskunnasta esteitä, jotka haittaavat hänen elämistään ja osallistumistaan. Laitinen ja Pietilä (2022, 11, 102–109) painottavat, etteivät kaikki kehitysvammaiset kuitenkaan koe tai tunnusta olevansa vammaisia. He toteavat myös, ettei esteettömyyden ja palvelujen kehittäminen tai syrjinnän lopettaminen kompensoi kaikkea kipua, väsymystä tai toimintakyvyn vajavaisuutta.

3.2 Työtoiminta

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) määrittää Yhdistyneiden Kansakuntien luomat periaatteet. Sopimuksen tarkoituksena on:

edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.)

Yleissopimuksen mukaan vammaisellakin on oikeus työhön. Myös Suomen perustuslaki (11.6.1999/731, § 18) oikeuttaa valitsemaan työn, ammatin tai elinkeinon, jolla hankkia toimeentulo. Mikäli vammaisella henkilöllä on pitkäaikaisia erityisiä vaikeuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille, on sosiaalihoitolain (17.9.1982/710, § 27) mukaan hänelle järjestettävä työllistymistä tukevaa toimintaa. Saman lain mukaan edellytysten puuttuessa on hänelle järjestettävä työtoimintaa toimintakyvyn ylläpitämiseksi. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519, § 35) mainitsee työhönvalmennuksen, työtoiminnan ja muun virikkeitä antavan toiminnan. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380, § 8) osoittaa, että työkyvytön vammaisen henkilö, joka ei toimintarajoitteen vuoksi voi osallistua työtoimintaan, voi osallistua itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaan ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävään päivätoimintaan.

Toiminnassa noudatetaan valtakunnallisia ja paikallisia sopimuksia, määräyksiä ja lakeja. Asiakkaalle laaditaan henkilökohtainen palvelu- tai kuntoutussuunnitelma, jonka mukaisesti hänelle järjestetään toimintaa yhdestä viiteen päivänä viikossa. (Oppimisympäristö 2022.)

Työtoimintaa järjestetään yleensä työ- ja toimintakeskuksissa. Yleisiä ovat tekstiili-, puu- ja alihankintatyöt sekä keittiö-, siivous- ja kiinteistöhuoltotehtävät. Työaika ja työn sisältö määräytyvät asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Työtoiminnasta maksetaan työsuusrahaa. (Työtoiminta 2022.)

3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Ihmisen tapa olla, ilmaista itseään ja ratkoa arkielämänsä ongelmia pohjautuu hänen kulttuuriinsa. Eri kansoilla on erilainen kulttuuri sekä erilaiset yhteiskunnalliset vaatteet ja muutoksista johtuvat kriisit. Koska innostaminen syntyy sisältä päin, omista muutostarpeista, sen muoto vaihtelee eri yhteisöissä ja yhteiskunnissa. (Kurki 2000, 13, 55.)

Käsite sosiokulttuurinen innostaminen syntyi toisen maailmansodan jälkeiselle demokraattisten arvojen elvyttämiselle Ranskassa, missä *éducation populaire* -liike käytti innostamista työväestön kouluttamisessa ja vapaa-ajan toiminnassa. Ranskasta sosiokulttuurisen innostamisen aate levisi maailmalle, kuhunkin yhteisöön sopivana käytäntönä. Portugalilaiset opiskelijat harjoittelivat vankilassa, jossa yhteisö päätti pystyttää kirjaston, perustaa oman lehden ja järjestää keskustelu- ja opintopiirejä. Granadassa jesuiitat huomasivat romanien asuma-alueen hädän ja kurjuuden. Siellä aloitettiin lukutaitokampanja, joka oikeutti ajokortin suorittamiseen. Perussa vuoristokylän intiaanien identiteettiä vahvistettiin vanhojen traditioiden, viljely- ja lääkekasvien käytön ja käsityötaitojen elvyttämisellä. Pariisissa osallistuttiin mielenosoitukseen asukkaiden kanssa opiskelun mahdollistamiseksi syrjäytyneessä kaupunginosassa. (Kurki 2000, 9–11.)

Innostamisen tarkoitus on saada ihmiset osallistumaan, ilmaisemaan itseään, arvojaan ja ajatuksiaan (Kurki 2000, 139). Ilmaisulliset aktiviteetit ja taide eri muodoissaan palvelevat erinomaisesti tätä tarkoitusta. Tavoitteellinen toiminta vahvistaa yksilön ja yhteisön voimavaroja,

tukee selviytymistä ja toimii sosiaalisen kasvatuksen kanavana. (Ruusunen 2002, 55.) Kaikki innostamiseen valjastetut aktiviteetit tavoittelevat yhteisöllistä kehittämistä (Kurki 2000, 140).

Todellisuuden parantamiseen pyrkivät projektit ovat yleisiä sosiokulttuurisen innostamisen menetelmiä (Kurki 2000, 120). Projekti käynnistyy tarpeesta, sisältää suunnittelun ja toisiinsa liittyvät aikataulutetut toimet sekä päättyy tavoitteiden saavuttamiseen, projektin viimeistelyyn ja arviointiin (Mäntyneva 2020). Sosiokulttuurisessa innostamisessa projektit ja ohjelmat ovat tavoitteellisia. Prosessien, rakenteiden, strategioiden ja metodien päämääränä on yksilön vahvuus ja kypsyyt toimia, elää, ratkaista ristiriitoja, yrittää ja menestyä ryhmässä yhteisessä projektissa. Onnistunut projekti kehittää kulttuuria, elämäntapaa, ajattelua, tietämistä ja tekemistä yksilössä, yhteisössä ja yhteiskunnassa – ja vaikuttaa siten kohtaloon. (Kurki 2000, 120–121.)

Ihmisen arkielämässä on tila, aika ja rytmi, kokemukset ja toiminta, suhde toisiin ihmisiin ja luontoon. Nämä seikat ohjaavat ihmistä kohti omaa kohtaloaan. Mikäli ihmisellä ei ole mahdollisuuksia tyydyttää tarpeitaan, hän haaveilee uudesta tulevaisuudesta ja tavoittelee utopiaa uudesta itsestään uudessa yhteiskunnassa. Tähän utopian tavoitteluun sosiokulttuurisella innostamisella on keinonsa. (Kurki 2000, 61–62.)

Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteet voidaan luokitella kulttuurisiin, sosiaalisiin, osallistumisen ja yhdistymisen tavoitteisiin sekä kasvatuksellisiin ja persoonallisen kehityksen tavoitteisiin. Kulttuuriset tavoitteet liittyvät muun muassa kulttuuriseen kehitykseen, traditioihin, ilmaisuun, luovuuteen, identiteettiin ja kulttuurien väliseen kunnioittamiseen. Sosiaaliset tavoitteet pyrkivät kehittämään yhteisöllisyyttä, tiedostamista, elämän laatua, liikkeelle lähtemistä ja tasa-arvoa. Osallistumisen ja yhdistymisen tavoitteita on vahvistaa verkostoitumista, demokratiaa, osallistumista, sosiaalisia suhteita ja kommunikointitapoja. Kasvatuksellisilla ja persoonallisen kehityksen tavoitteilla tuetaan kokonaiskehittymistä, itseymmärrystä, itsenäisyyttä, ajattelua, yksilöllisyyttä ja itseilmaisua. (Kurki 2008, 115.)

Kehitysvammaiset osallistuvat sekä vammattomien että omaan kulttuuritoimintaan, esimerkiksi kirjallisuuden, musiikin, kuntoilun, valokuvauksen ja kädentaitojen parissa. Osallistumisen helpottamiseksi on luotu muun muassa kuvionuotit ja selkokielen kirjallisuus. (Kulttuuri 2015.)

Omasta kulttuuritoiminnasta lähtöisin oli muun muassa Pertti Kurikan Nimipäivät -niminen punkyhtye, joka koostui kehitysvammaisista muusikoista. PKN edusti Suomea vuoden 2015 euroviisuissa Wienissä. (Grönstrand 2015.)

Toimintakeskus Mäkituvalla kansalaisopisto järjestää erityisryhmälle suunnattuja kursseja. Tietotekniikan käyttämiseen ja hyödyntämiseen on iPad-kurssi, jonka aikana asiakkaat ovat muun muassa suunnitelleet tapahtumailmoituksia, tehneet animaatioelokuvan ja YouTube-videoita. Yhteislaulukurssilla lauletaan kitaran säestyksellä ja kerrotaan lauletuista lauluista nousseita ajatuksia. Erityisnuorten toimintakerhossa osallistujat ovat muun muassa pelanneet pelejä, askarrelleet, katsoneet elokuvia ja käyneet keilaamassa. Skiffle-orkesteri Saapikkaat on valmistanut itse soittimiaan. Saapikkaat on esiintynyt muun muassa Joensuun Parafest -tapahtumassa vuonna 2019 (Skiffle-orkesteri Saapikkaat 2019) ja useana vuonna Kihveli Soikoon -skifflemusiikkitaapahtumassa Hankasalmella.

Monen muotoinen taide ja ilmaisulliset aktiviteetit soveltuvat erinomaisesti kehitysvammaisten käyttöön. Vaikka jotkut kykenevätkin osallistumaan aktiviteetteihin niin sanotusti omin voimin, on sosiokulttuurisella innostajalla tärkeä rooli. Monet tarvitsevat myös avustajaa tai apuvälineitä, jotta osallistuminen mahdollistuisi.

3.4 Palvelujen kehittämisestä

Suomen perustuslaki (731/1999) velvoittaa julkista valtaa turvaamaan sosiaali- ja terveystalvet ja edistämään väestön terveyttä. Palvelujen tulee olla lainsäädännön mukaisia ja jokaiselle riittäviä. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, § 19.) Palvelujen järjestämisestä vastaavat 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueet ja niitä säätävät muun muassa Laki hyvinvointialueesta (611/2021) ja Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021). (Lainsäädäntö 2023.)

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 on yleislaki ja siksi ensisijainen laki palvelujen järjestämiseen. Osa vammaisistakin henkilöistä selviytyy sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla, osa tarvitsee enemmän palveluja. Niistä säädetään toissijaisilla eli erityislaeilla, kuten vammaispuveluilla (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987). Kehitysvammalain (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977) mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään silloin, kun sosiaalihuoltolain ja vammaispuvelulain mukaiset ovat asiakkaalle riittämättömiä tai sopimattomia tai se on asiakkaan edun mukaista. (Erityishuolto-ohjelma ja palvelusuunnitelma 2023.)

Palvelujen järjestämisessä on tärkeää asiakaslähtöisyys ja eettisyys. Siten asiakkaan saama palvelu on laadukasta, sopii hänelle ja vastaa hänen tarpeisiinsa, oli hänen asuinkuntansa, ikänsä, terveydentilansa tai taloudellinen tilanteensa mikä hyvänsä. (Ahonen 2017, 21.)

Koska asiakas on palvelun tuottamisen keskiössä, on selvää, että palvelun muotoilu on jatkuvassa kehitysprosessissa (Hiltunen 2017, 7). Kehittäminen sisältää muutoksia ja uudistamista. On mahdollista tehdä yhteistyötä ja verkostoitua. Uusiutuva työkuultuuri kysyy avoimuutta ja suvaitsevaisuutta. Sen arvoja ovat rohkeus, innostus ja valmius riskinottoon. (Ahonen 2017, 20.)

Strategian, palvelujen tai tuotteen muotoilu on yksi tapa kehittää. Gaziulusoy ja García (2022, 47) ovat tutkineet myös tulevaisuuden merkitystä palveluissa. Heidän tutkimuksensa kokemuksellisesta tulevaisuudesta (Experiental futures) yhdistävät ihmisten kokemuksia ja niiden merkityksiä, tulevaisuuden skenaarioita sekä muotoilusta ihmiskeskeisyyden, kokemuksellisuuden ja empatian. Yhdistelmä pyrkii tulevaisuuden uskottavalla kuvaamisella vaikuttamaan tunteiden kautta ihmisten uskomuksiin ja toimintaan. (Gaziulusoy & García 2022, 47.)

Keinonen (2022, 90–94) yhtyy Gaziulusoy'n ja García'n ihmiskeskeisyyteen tutkittuaan muotoilun ja tasa-arvon suhdetta. Hän perustaa käsityksensä todellisuuteen, jossa muotoillut tuotteet ja palvelut jakaantuvat ihmisille eri tavalla ja vaikuttavat siten oikeudenmukaisuuteen. Epätasainen jakautuminen yleensä heikentää elämänlaatua. Keinonen (2022) uskoo tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteutuvan, kun yhdistetään tuotteiden ja palveluiden käyttäjäkokemukset, saavutettavuus ja käytettävyys sekä ihmiskeskeinen ja yhteisöllinen muotoilu.

Kääriäisen ja Niinimäen (2022, 60) mukaan monet muotoilijat ovat innostuneita rohkeasti, luovasti ja uteliaasti tekemään kokeiluja luonnonmateriaaleilla ja jopa jätteillä. Joskus nämä kokeilut epäonnistuvat, joskus johtavat jatkokehittelyyn ja tuotantoon ja siten tukevat kestäväää kehitystä. Sosiaali- ja terveysalallaan kaikki ideat eivät onnistu. Vartenotettavia ideoita sitä vastoin Ahosen (2017, 55) mukaan kehitetään iteratiivisesti eli tunnistettuun ongelmaan haetaan ratkaisua parantamisella ja testaamalla, kunnes lopputulos tyydyttää. Rantanen (2016, 13) toteaaakin, että teollisen muotoilun keinot taipuvat myös kohtaamisten muotoiluun.

Rantanen (2016, 43) pyrkii kohtaamisten muotoilulla korostamaan kokemusta, tunnelmaa ja sitä, mitä missäkin tilanteessa tapahtuu ja syntyy. Tällaisen kohdistamisen hän näkee arvon luomisena. Kohdistaminen on myös Holmbergin ja Katajamäen (2021) mielestä tärkeintä koko palvelumuotoilussa. Sen tavoitteena on vaikuttava, laadukas ja tehokas palvelu, jonka

tulisi olla erilainen kuin muiden palvelut. He tuovat esille myös sen, että tulevaisuudessa muutokset vaikuttavat palveluihin ja niiden suunnitteluun.

Palvelujen kehittämisessä oleellista on vuoropuhelu, tiivistävät Holmberg ja Katajamäki (2021). Ilman vuoropuhelua ei synny yhteistä käsitystä visiosta, missiosta, strategiasta ja arvoista. Visio osoittaa tavoitetilan tulevaisuudessa, missio kuvaa perustehtävää, olemassaolon tarkoitusta, arvot kertovat työnteon asenteesta ja strategia näyttää keinot, joilla tavoitteet saavutetaan. Näiden ymmärtämisen jälkeen henkilöstö pystyy kehittämään palveluja, jotka vastaavat asiakkaan tarpeita. (Holmberg & Katajamäki 2021.)

Asiakas hyötyy palvelumuotoiluprosessista päästessään osallistumaan, ilmaisemaan itseään ja mielipiteensä ja saadessaan lisäarvoa elämäänsä. Palvelun tarjoajan hyöty näyttäytyy tyytyväisinä asiakkaina, hyvinvoivana työyhteisönä ja työn sujumisena. Palvelun tuottajan näkökulmasta muotoiltu työ ja palvelu luo viihtyisyyttä ja lisää asiakkaan kohtaamiselle aikaa. (Ahonen 2017, 75.)

Niin tuotteen kuin palvelun muotoilun ja kehittämisen tavoite on tyydyttää asiakkaan tarve, keskittyä oleelliseen ja tavoitella hyvää elämää. Tämä on oleellista kehitysvammaisten työtoiminnassa. Ohjaustyössä muotoillaan ja kehitetään jatkuvasti sekä tuotteita että palveluja vastaamaan asiakkaan kykyjä, taitoja ja tavoitteita. Kuinka paljon ja millaisia valmisteluja on tehtävä, jotta asiakas suoriutuu osuudestaan? Mistä materiaalista, millä tavalla ja millä välineillä toteutettavia kädentaitotehtäviä tarjotaan eri asiakkaille? Kuinka paljon apua, tukea ja ohjausta asiakas tarvitsee, jotta hän kokisi tehtävän mielekkääksi? Kokeileminen on hyvä opettaja.

3.5 Osallisuus

Pääoman käsite palvelee hyötyominaisuuksia. Taloudellisen pääoman ohella on olemassa myös sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma. Sosiaalinen pääoma syntyy toisilleen vieraiden ihmisten kokoontuessa tavoittelemaan yhteistä päämäärää ja hyötyä tuntien mielihyvää ja keskinäistä luottamusta. Kulttuuripääomaa synnyttävät kulttuuriharrastukset ja kulttuurin kulluttaminen. Kulttuuri on elämäntapa. Se on ihmisenä olemista traditioineen, uskomuksineen ja arvojärjestelmineen. Se on henkinen, aineellinen ja tunneperäinen kokonaisuus, yhteisön tai yhteiskunnan sosiaalinen ilmiö. Kulttuuri ja kulttuuripääoma vaikuttavat ihmisen sosiaalisten aivojen kypsymiseen ja kehittymiseen. (Hyypä 2013, 16–19, 53.) Erilaisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin ryhmiin kuulumisen vahvistaa sosiaalista vuorovaikutusta ja samalla aivojen ja mielen kehitystä ja terveyden ylläpitämistä (Konsensus 2020 Aivot ja mieli 2020, 15).

Ihmisen hyvinvointiin liittyy osallisuuden tila. Osallisuuden tilaa voi ajatella kolmiulotteisena kappaleena, jonka eri ulottuvuudet ovat tarpeet, resurssit ja vuorovaikutuksessa syntyvä merkityksellisyys. Tarpeet motivoivat, resurssit luovat puitteet ja vuorovaikutus on luovaa toimintaa. (Huhtinen-Hildén & Isola 2018, 8.) Kun neljänneksi ulottuvuudeksi asettaa ajan – mennyt, nykyinen, tuleva ja utopia – osoittamaan väljyyttä välittömissä vuorovaikutussuhteissa, on saavuttanut kokonaisuuden, jonka turvin voi vaikuttaa kohtaloonsa (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 19).

Näin ollen osallisuuden tila on muuttuva kokonaisuus. Sitä voidaan kuvata myös seulaan jääneinä murusina, jolloin seula edustaa osallisuuden viitekehystä eli näkökulmaa ja muruset osallisuutta edistävää tietoa. Osallisuuden tila rakentuu myös hyvinvoinnin lähteistä, joihin toiminta, palvelut ja politiikka on osallisuuden näkökulmasta suunnattu. (Isola ym. 2017, 9.)

Osallisuustyössä yhdistyvät osallisuutta edistävä tieto, käytännöt, asukkaat, kumppanit ja järjestelmät paikallisella tasolla. Yhteisyyden ja toimijuuden kautta pyritään mahdollistamaan ja vahvistamaan ihmisten kiinnittymistä hyvinvoinnin lähteisiin, kuten toimeentuloon, asumiseen, koulutukseen, luovuuteen, luottamukseen tai palveluihin. (Isola ym. 2017, 5.)

Laki velvoittaa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuoltoa, kunnan eri toimialoja ja muita toimijoita yhteistyöhön hyvinvoinnin, sosiaalisen turvallisuuden, osallisuuden ja asiakaskeisyyden edistämiseksi. Asiakkaiden palvelun ja kohtelun on oltava hyvää, yhdenvertaista, tarpeenmukaista, riittävää ja laadukasta. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, § 1.)

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) sisältää tehokkaiden ja asianmukaisten tukitoimien järjestämisen, jotta vammaisilla ihmisillä olisi itsenäinen elämä valitsemassaan asuinpaikassa sekä osallisuus ja osallistumismahdollisuus yhteisössä. Tähän kuuluu esimerkiksi osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään sekä kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, artikkelit 19, 29–30.)

Osallisuutta on liittyä, kuulua ja olla suhteissa johonkin, yhteisyys. Sitä on olla yhteensopiva ja mukaan otettu. Osallisuudessa voi osallistua ja vaikuttaa. Se on demokratiaa. Osallisuus on myös sitä, että voi tätä kaikkea järjestää ja johtaa. (Isola ym. 2017, 3.)

Osallisuus on autonomian, demokratian ja yhteisöllisyyden muodostama kokonaisuus. Tämä toteutuu vain itse toimimalla, ei olemalla toiminnan kohteena. Esimerkiksi Kehitysvammaisten Tukiliitossa kehitysvammainen voi tukiyhdistyksen jäsenenä toimia ja työskennellä yhdistyksen tavoitteiden mukaisesti. Autonomiaan liittyy itsenäisyys ja omatoimisuus. Silloin on valinnanvaraa ja vaihtoehtoja, taitoja valintojen tekemiseen ja siten vaikutusmahdollisuus. (Osallisuus 2017.) Tämä toteutuu muun muassa silloin, kun kehitysvammainen kykenee valitsemaan päiväaikaisen toiminnan palvelun ja sen sisällöksi työtoiminnan tai avotyötoimin-

nan. Oma elämä on hallittavaa ja ymmärrettävää, toimeentulo kohtuullista, palvelut vastaavat tarpeita ja yhteyksien luominen muihin ihmisiin eri toiminnoissa on mahdollista (Isola ym. 2017, 25).

Demokratiaa ovat teot, toimijuus ja vaikuttaminen yhteisissä asioissa, kuten äänestäminen (Osallisuus 2017). Merkityksellisyden kokeminen syntyy vaikuttumisesta. Vaikuttua voi niin ihmisistä, tiloista, ympäristöistä kuin tarinoista. Vaikuttuminen lisää vastavuoroisuutta, halua vaikuttaa ja jättää jäljen itsestään. (Isola ym. 2017, 30–31.) Kehitysvammaisen voi toimia esimerkiksi vanhus- ja vammaisneuvostossa, joka asiantuntijatoimielimenä osallistuu palvelujen ja viestinnän esteettömyyden arviointiin ja kehitystyöhön (Hyvän arjen Hanka-salmi 2022).

Yhteisöllisyyttä on liittyä ja kuulua itseä kiinnostaviin yhteisöihin sekä käyttää yleisiä palveluja. Toisin sanoen kehitysvammaisenkin voi käydä samalla lääkärillä ja samalla kansalaisopiston kurssilla muiden ihmisten kanssa tarvitsematta erityispalveluja. (Osallisuus 2017.) Osallisuus paikallisesti on yhteistä hyvää. Yhtäältä yhteiseen hyvään panostamisesta saatu kiitos tai tunnustus ruokkii yhdenvertaisuuden tunnetta. Toisaalta yhteiseen hyvään osallistumisesta seuraa alueen elinvoimaisuuden ja houkuttelevuuden kasvua. (Isola ym. 2017, 38–39.)

Osallisuutta kuvaa prosessimaisuus, kun se muuttuu tilanteiden ja käytäntöjen mukana. Toiminnalliseksi sen tekee yhdessä tekeminen, osallistuminen ja omien asioiden edistäminen. Yhteisyys, jaettu vastuu ja luovuttamattomat oikeudet ilmaisevat osallisuutta olemisen näkökulmasta. (Häikiö, 10.) Kehitysvammaisten työtoiminnassa toiminnallisuus on ollut osallisuuden ydin. Prosessimaisuus näkyy suorassa suhteessa tilanteiden muutoksiin, esimerkiksi siirryttäessä tutuista toiminnoista uusiin tai mieleisistä vähemmän kiinnostaviin. Osallisuus oikeuteen olla ja kantaa vastuuta yksilönä osana yhteisöä on yhdenvertaisuutta.

3.6 Tiedon merkitys

Mäkisen (2010, 17–19) mukaan informaatiohistoria on tutkimusala, joka on kiinnostunut ihmisten informaatiokäyttäytymisestä ja siitä, millaisia informaatiojärjestelmiä ihmiset kehittävät. Informaatiohistorian neljäksi suureksi aikakaudeksi Mäkinen on nimennyt puhtaan oraalisuuden, käsikirjoituksen, kirjapainotaidon ja elektronisen/digitaalisen aikakauden. On selvää, ettei mikään aikakausi katoa uuden alkaessa. Ne vain jatkavat yhdessä. (Mäkinen 2010, 17–19.)

Puhtaan oraalisuuden aikakausi alkoi yhdessä ihmiskunnan kanssa, jolloin informaationvälitys oli suullista ja tallentaminen kirjoituksetonta. Vallitsi suullisen perinteen kulttuuri. Suomessa tämä ilmeni muun muassa sananlaskuina sekä runoina, joita sittemmin oli luettavissa Kalevalasta. Käsikirjoituksen aikakauden aloittivat Lähi-idän laskukivet, sumerilaisten nuolenpääkirjoitus, egyptiläisten hieroglyfit sekä foinikialaisten aakkoskirjoitus konsonanteilla, johon kreikkalaiset lisäsivät vokaalit. Kirjapainotaidon kauden alku sijoittuu 1400-luvulle, kun Gutenberg perusti kirjapainon. Viimein 1900-luvun loppupuolella ihmiset kehittivät elektronisen/digitaalisen informaatiojärjestelmän. (Mäkinen 2010, 17–26.)

Ihminen hankkii jatkuvasti tietoa havainnoimalla näkö-, kuulo-, maku- ja tuntoaisteilla. Havainnoinnin ohella on valittavissa ja käytettävissä olevia tiedonlähteitä. Ne voivat olla dokumentoituja, kuten painettuja tai elektronisia lähteitä, tai henkilölähteitä. Tiedonlähteisiin voi päästä tai niitä voi löytää käyttämällä tiedonhankinnan kanavia, kuten kirjastoa ja internettiä. (Savolainen 2010, 75–76.) Esimerkiksi kehitysvammaisen asiakkaan tiedonhankinnan kanavana voi henkilölähteenä toimia asiakasohjaaja, joka ohjaa asiakkaan tämän tarvitseman asiantuntijan puoleen.

Savolainen (2010, 83) on pohtinut tiedontarpeiden suhdetta Maslow'n tarvehierarkiaan. Siten ihminen saattaisi hankkia tietoa tyydyttääkseen ensin perustarpeet, sitten turvallisuuden tarpeet ja edetä hierarkiassa ylöspäin yhteenkuuluvuuden ja rakkauden, arvonannon ja lopulta

itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Hänen mukaansa hierarkiassa edetessä tarpeiden kirjo laajentuu ja eriytyy eri ihmisten välillä sisäisten, sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutuksesta. Arvot, normit, roolit, asenteet ja yksilön omat intressit näkyvät tiedontarpeissa ja tiedonhankinnassa. (Savolainen 2010, 83–87.) Kehitysvammaisilla tiedontarpeiden kirjo on hyvin laaja. Tiedonhankinnan mahdollisuudetkin vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi syvästi kehitysvammaisen yksilön ja lievästi kehitysvammaisen korkeasti koulutetun välillä on merkittävä ero.

Tiedon merkitys näkyy arvoketjussa, jossa data jalostuu informaation ja tiedon kautta tietämykseen ja viisauteen. Merkkeinä ja symboleina annettu data muodostaa informaatiota. Tiedoksi sen tekee tulkinta ja merkityksen anto, ja että se on totta ja perusteltua. Lopulta ihminen ymmärtää itsensä osana ympäröivää maailmaa. (Haasio & Savolainen 2004, 14–17.)

Vänni (2008) toteaaakin, että tieto on arvokasta silloin, kun se johtaa ymmärtämiseen. Hänen mukaansa uusi tieto yhdessä aikaisempien tietojen ja kokemusten sekä nykyisten käyttötarkeitusten kanssa tekee tiedosta hyödynnettävän.

Jotta tieto koituisi osallisuuden kokemisen arvoiseksi, on viestinnän oltava saatavilla, käytettävää, ymmärrettävää, esteetöntä ja saavutettavaa. Saatavilla oleva tieto on jossain muodossa olemassa, esimerkiksi käyttöohjeina tai lakiperustaisena mahdollisuutena. Käytettävää ja ymmärrettävää tieto on silloin, kun se on vastaanottajan käyttötarkoitukseen sopivassa muodossa. Esteetön tieto on fyysisesti saatavilla. (Kinnunen & Hirvonen 2020, 322–323.) Näkövammaisille kirjoitettu informaatio on saavutettavissa suurena tekstinä, pistekirjoituksena ja ääninauhoina (Vehmas 2005, 129). Selkokielen keskustelu auttaa kieli- tai kommunikointitaidoiltaan heikompaan kokemaan osallisuutta ja täysivaltaisuutta. Keskustelua voi tukea ilmeillä ja eleillä sekä puhetta tukevilla kommunikointikeinoilla, kuten piirtämällä, viittomalla tai kuvilla. (Kartio 2009, 5, 8.) Saavutettavuudesta seuraa oikea-aikainen toiminta, omien tavoitteiden saavuttaminen, itsenäinen selviytyminen ja kokemus yhteisön jäsenyydestä. Siten tieto tukee osallisuutta. (Kinnunen & Hirvonen 2020, 322–323.)

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) pohjautuu EU:n saavutettavuusdirektiiviin (2016/2102), ja sillä pyritään parantamaan digitaalisten palvelujen yhdenvertaista käyttämistä. Siihen liittyvät palvelujen saatavuus, laatu ja tietoturvallisuus sekä sisällön saavutettavuus. (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019, § 1; Horowitz, Nieminen & työryhmä 2019, 88.) Esimerkiksi kehitysvammaisten ja muiden erityisryhmien viestinnässä voidaan saavutettavuutta parantaa monin tavoin. Puhetta ja ääntä voidaan muuttaa kirjoitukseksi, kirjoitusta ja kuvia puheeksi, kieltä toiseksi tai kuviksi, puhetta ja kuvia kosketukseksi sekä puhetta viittomiksi. (Kinnunen & Hirvonen 2020, 321–322.)

Julkishallinnon harjoittama osallistamisen strategia on tuonut kansalaisten käyttöön dialogisuuden keinoja ja digitaalisen osallistamisen muotoja. Näitä ovat muun muassa otakantaa.fi-keskustelufoorumi, Kuule kansalaista -projekti, demokratia.fi-portaali ja kansalaisaloite.fi-sivusto. Hallinnon ja kansalaisten välisellä vuorovaikutuksella on pyritty luottamuksen lisäämiseen, päätösten laadun parantamiseen ja toimeenpanon helpottamiseen, kun eri sidosryhmät ovat osallisina päätösten teossa. (Horowitz ym. 2019, 132–137.) Vammaisneuvosto VANE on vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta. Se on osallisena kuntien ja hyvinvointialueiden hallinnonalojen suunnittelussa, päätöksenteossa ja seurannassa asiantuntijatoimielimenä. Aloitteilla, lausunnoilla ja kannanotoilla vammaisneuvosto ajaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. (Vammaisneuvoston rooli ja tehtävät 2023.)

Päätöksentekoa ja toimintaa tukemaan tarvitaan tietoa. Ongelmiin puuttuminen ja niiden syntymisen ehkäiseminen vaatii tietoa. Myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tehdään tiedon avulla. (Tieto ja toimintamallit 2022.) Siksi olisi tärkeää osata etsiä tietoa sekä kyetä luokittelemaan, jalostamaan ja yhdistelemään sitä. Tähän tarvitaan oppimiseen ja ymmärtämiseen liittyviä valmiuksia. (Vänni 2008.)

Kehitysvammaisten parissa varsinkin viriketoiminta sisältää usein oppimista ja ymmärtämistä lisääviä toimintoja. Ne voivat olla kielellisiä, kuten lukutuokiot, arvoitukset ja pelit, esimerkiksi Alias. Ne voivat olla ilmaisullisia taiteen eri muotoja. Ne voivat kohdistua yksilön

itsetuntemukseen, ympäristöön tai molempiin, kuten unelmakartan luominen tai retket luon-
tokohteisiin ja muihin toimintakeskuksiin. Oppiminen ja ymmärtäminen ovat siis asioita,
jotka tapahtuvat vuorovaikutussuhteissa toisten ihmisten kanssa.

4 TOIMINNALLISEN OSION MENETELMISTÄ

Koska opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin toimintakeskuksen normaalina työtoimintana, olen rajannut puu- ja tekstiilipuolen tavanomaiset työmenetelmät raportin ulkopuolelle. Tähän nimenomaiseen tietotaulu-projektiin käytettyjä menetelmiä olivat aivoriihi, taiteen eri muodot ja palautekeskustelu.

Aivoriihen tarkoitus on tuottaa paljon ideoita rajatusta ongelmasta ja osallistaa ryhmän jäseniä. Jokaisen ideat kirjataan esimerkiksi tarralapuille, jotka kerätään ja mahdollisesti ryhmitellään valintaa varten. Villi ja tavanomaisuudesta vapaa ajattelu edesauttaa hyvän ratkaisun löytymistä. Tämän menetelmän voimavaroja ovat luovuus, rohkaiseminen ja innostaminen. (Aivoriihi 2023.)

Valitsin ensimmäiseksi osioksi aivoriihen, koska asiakaskunta oli tottunut yhteisiin keskustelutuokioihin, ja aivoriihi oli sopiva tapa aloittaa projekti. Tavoitteena oli valmistaa tietotaulu, josta voi käyttää myös nimitystä ilmoitustaulu. Ideoinnin aiheiksi rajasin, mistä materiaalista tietotaulu tehtäisiin, mitä siihen olisi tarkoitus laittaa sekä muita siinä huomioitavia asioita.

Taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät soveltuvat laajaan käyttöön. Niillä herätellään mielen ja aistien liikettä, tunteita ja kokemuksia sekä kanssakäymistä. Niiden avulla vahvistuu merkityksellisyys, itsetuntemus ja itseilmaisuus silloinkin, kun asioille ei löydy sanoja. Yhteiset kokemukset ja elämykset ovat opettavia ja todellisuutta jäsentäviä. Taidetoiminta tukee yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Taide vahvistaa havaintokykyä, sosiaalista kasvua, oppimista ja omien vahvuuksien tunnistamista. Taiteen avulla tuotettu tieto kerryttää ymmärrystä. Kun kulttuuri- ja sosiaalialan toimintakäytännöt kohtaavat ja yhteistyö kehittyy, muuttuu myös toimintakulttuuri sallivammaksi, uteliaammaksi ja kokeilunhaluisemmaksi. (Känkänen 2022.)

Työkontekstissa luovuus synnyttää hyvinvointia tukevia innovaatioita, kun toimintamalleja ravistellaan taidelähtöisillä menetelmillä ja taiteen kokemisella ja tekemisellä. Samalla syntyy mahdollisuus sitoutua, ryhmäytyä, toteuttaa omaa luovuutta ja löytää työlle merkityksellisyys. (Kaattari & Suksi 2019, 30.)

Taide ja kulttuuri kuuluvat elinikäisen oppimiseni asialistalle ja olivat siten myös osa opinäytetyötäni. Tähän liittyi ensin tietotaulun kuvallinen suunnittelu kynä ja paperi -metodilla. Sen tarkoitus oli saada asiakkaat hahmottamaan, mitä olimme tekemässä. Oma tavoitteeni oli saada tietoa heidän kuvallisesta ilmaisuvoimastaan ja luovasta ongelmanratkaisukyvyystään.

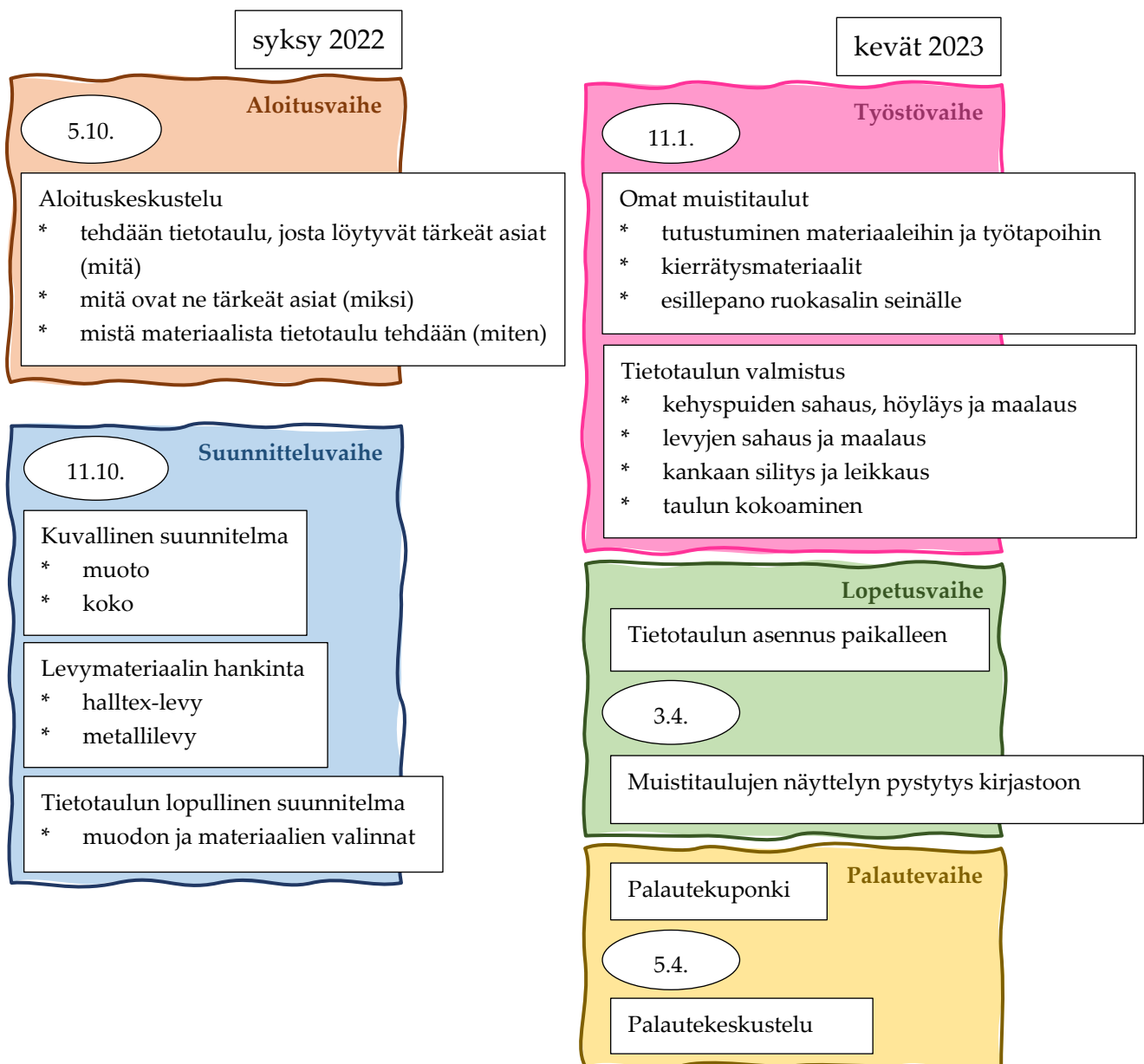
Toiseksi päätin selvittää asiakkaiden luovuuden ilmenemistä, omatoimisuutta ja tuen tarvetta käytännön harjoituksella. Kehittelin materiaalileikin, jossa jokainen voisi toteuttaa omanlaisensa teoksen muistitauluksi kaikista mahdollisista materiaaleista oman valintansa mukaan. Nimitin toimintaa leikiksi, koska halusin luoda vapaan ilmapiirin kokeiluille avoimin mielin.

Palauttekeskustelun luonne tavoitteli ryhmäkeskustelua, jossa Valtosen (2009) tutkimusten mukaan vuorovaikutuksessa ovat osallistujat keskenään ja vetäjä osallistujien kanssa. Vetäjän tietoinen pyrkimys saada osallistujat vuorovaikutukseen tapahtuu teemaan liittyvien asioiden, kysymysten ja virikemateriaalien avulla. Ryhmäkeskustelu on vuorovaikutuksen tarkoituksellista hyväksikäyttöä. (Valtonen 2009, 224.) Virikemateriaalina toimi projektin aikana paperille kootut suunnitelmat ja palautelomake.

5 PROSESSIN KUVAUS

Prosessin kuvauksessa kerron tietotaulu-projektin etenemisen tietoisine ratkaisuineen ja eri vaiheista otettujen kuvien avulla (Vilka 2021, 39).

5.1 Tietotaulu-projektin aikataulu

KUVIO 1. Tietotaulu-projektin aikataulu

5.2 Tietotaulu-projektin aloituskeskustelu asiakkaiden kanssa

Sisällytimme työpaikallani tietotaulu-projektin aloituskeskustelun viikko-ohjelmaamme. Viikkopalaverissa kerroin, että se liittyy opintoihini ja se tarkoittaa ilmoitustaulua, jonka valmistamme yhdessä. Maanantaiaamuisin pidettävään viikkopalaveriin osallistuvat kaikki asiakkaat yhdessä henkilökunnan kanssa. Silloin vaihdetaan kuulumiset, tiedotetaan tärkeistä tai tulevista asioista ja käydään läpi viikon ohjelma.

Aloituskeskustelun pidimme 5.10. Kerroin, että tietotaulun tarkoitus on jakaa tietoa. Siihen voi laittaa tietoa nähtäville ja siitä voi saada tietoa. Kaikki tärkeät asiat löytyisivät samasta paikasta. Pöydälle olin laittanut valkoiset A3-kokoiset paperit, joissa yhden otsikkona oli materiaali ja toisen sisältö. Kolmas oli muita huomioita varten. Materiaaleja varten olin leikannut vihreitä paperilappuja, sisältöä varten sinisiä ja muille huomioille keltaisia. Kerroin, että tarkoitus on kerätä ajatuksia ja ideoita paperilapuille kirjoitettuina.

Ajattelun ja ideoinnin lomassa keskustelimme mahdollisista vaihtoehdoista materiaalien, kiinnitystapojen ja muodon suhteen. Kerroin, ettei tässä vaiheessa tarvitse ajatella, voiko jokin toteuttaa tai onko jokin edes mahdollista. Aivoriihen tarkoitus on herätellä ideoita, joita punnitaan sitten myöhemmin.

Asiakkaille materiaalien valinnassa tärkeää oli kierrätys. Neuloilla kiinnittämisen pohjaksi voisimme käyttää Halltexilta jätemateriaalina saatavaa tuulensuojalevyä, samaa, josta joteemme sytytyspaloja. Magneettikiinnityksen pohjaksi tarvittava metallilevy ei ollut yhtä helppo ratkaistavaksi. Innostin ajatteluun tarjoamalla auton nokkapeltiä tai tynnyrin kantta, vanhoja jääkaapin kylkiä ja kipinäpeltejä. Tietotaulun kehyksissä voisimme käyttää talosta löytyviä vanhoja heinäseipäitä ja luonnosta kerättäviä oksia sekä lahjoituksena saatuja riimoja.

5.3 Tietotaulun ensimmäiset kuvalliset suunnitelmat

Tietotaulu-projektin toinen vaihe asiakkaiden kanssa oli kuvallisten suunnitelmien laatiminen. Suunnitelmapäivä pidettiin 11.10. Asiakkaiden innostamiseksi kerroin ensiksi Gillet'n kertomuksen tiellä kulkevasta miehestä, joka tapasi tien vieressä kolme kiviä kääntelevää miestä. Kulkijan tiedusteltua puuhan tarkoitusta ensimmäinen kertoi kääntelevänsä kiviä, toinen hankkivansa elantoa perheelleen ja kolmas rakentavansa katedraalia. (Kurki 2000, 77.) Totesin, että jokainen osallistuu yhteiseen tehtäväämme voimiensa, taitojensa ja tahtonsa mukaan. Jokaisen tehtävä on yhtä tärkeä ja voimme suhtautua siihen niin kuin se olisi maailman tärkein tehtävä.

Olin tehnyt paperille piirroksen tilasta, johon tietotaulu tulisi. Monistin niitä tarpeeksi. Varmistin vielä, että jokainen tietää, mihin tietotaulu on tarkoitus sijoittaa. Näytin piirrokselta, mitä mikäkin viiva tarkoittaa ja millainen alue on varattu tietotaululle. Olin varannut piirroksia varten lyijykyniä ja väriliituja. Myöhemmin ymmärsin hakea myös viivaimia. Niitä osa asiakkaista käyttikin suorien viivojen piirtämiseen.

Kyseenalaistin tietotaulun yleisen suorakaidemuodon tarjoamalla pyöreää tai sydämen muotoista. Joku mainitsi jopa eläinhahmon. Eräs asiakas tuumi, että muun kuin "kanttisen" muodon toteuttaminen voi olla liian vaikeaa. Kerroin, että vielä tässäkin vaiheessa etsimme ideoita ja oivalluksia ja tutkimme toteutuskelpoiset ratkaisut myöhemmin.

Keskustelussa kävi ilmi, että kunnan varikolta voisi hakea metallilevyä vanhoista kylmälaitteista. Mukaan voisi ottaa rälläkän eli kulmahiomakoneen ja leikata tarkoitukseen sopivia levyjä paikan päällä.

manamme aikana paikalle ja nostelimme Halltexin työntekijän kanssa auton peräosan täyteen levyjä. Toimintakeskuksella nostelin levyt sisälle puupuolelle rullakon päälle, jotta pinnon siirtely tarvittaessa kävisi helposti.

Marraskuussa tuli sopiva tilanne toiminnassa ja toimintakeskuksen määräaikainen ohjaaja tuli autolla töihin. Menimme hänen kanssaan kunnan varikolle kulmahiomakone mukana. Varikon työntekijä näytti hävitettäväksi menevän materiaalin. Irrotimme jääkaapista oven. Levyn leikkaaminen paikan päällä jäi tekemättä, koska kulmahiomakoneeseen ei tullut terää mukaan.

5.5 Levy jääkaapin ovesta ilmoitustauluun

Varikolta haetusta jääkaapin ovesta irrotin ensin kahvan ja annoin sen asiakkaalle, jonka jääkaapista oli kahva rikkoutunut. Asiakas puhdisti ovesta enimmäkseen liat, jotta sen käsittelyminen olisi miellyttävämpää.

Olin sopinut yhden asiakkaan kanssa, että hän saa seuraavana päivänä leikata oven etulevyn. Hänellä oli kokemusta kulmahiomakoneella työstämisestä, ja hän oli halukas työn tekemään. Hän oli pukeutunut työhön sopivaan, kipinöistä syttymättömään asuun. Käytössä oli myös silmä- ja kuulosuojaimet. Ohjasin ja valvoin työn tekemistä. Leikkaaminen tapahtui ulkona. Peitimme levyn leikatut reunat maalarinteipillä vahinkojen välttämiseksi.

5.6 Materiaalileikki omiksi muistitauluiksi

11.1. kokosin tekstiilipuolelle suuren pöytäryhmän päälle erilaisia materiaaleja, joista suurin osa oli kierrätystavaraa (KUVA 3). Sahasin halltex-levyistä eri kokoisia ja muotoisia paloja.

Leikkasin säilykepurkin niin, että sain siitä avattua suoran levyn. Kannoin puupuolelta metalliverkkoja, puulistoja, vanhoja kehyksiä, koukkuja, metallisia säilykepurkin kansia, puupalikoita ja ulkotulista jääneitä purkkeja. Tekstiilipuolen varastoista ohjaaja toi lasikiviä, simpukankuoria, käpyjä, tuikkukynttilöiden purkkeja, kattilankansia, pieniä metallikoreja, puulastua, nappeja ja kankaita. Toin kotoa muovisia jogurttipurkin korkkeja ja peltisen tarjottimen.

Kerroin asiakkaille, että leikimme nyt materiaalileikkiä ja jokainen saa tehdä oman muistitaulun, joko itselleen tai myyntiin. Taulusta saisi tulla muistitauluna toimiva tai vain sisustuselementti. Pääasia olisi kuitenkin materiaaleihin tutustuminen leikkimielellä. Esittelin materiaalit asiakkaille ja kerroin, mitä mistäkin voisi tehdä, miten niitä voisi työstää ja kuinka yhdistellä. Vanhoja kehyksiä voisi käyttää raameina tai kehykset voisi tehdä itse omien mieltymysten mukaan.

KUVA 3. Materiaaleja muistitauluihin

Osa asiakkaista löysi mieleisensä kehyksen ja keskustelimme sekä yhdessä että jokaisen kanssa erikseen, millaisen sisuksen kukin kehykseensä laittaisi. Haluaisiko hän neulakiinnityksen pohjaksi halltex-levyn, magneetille jonkin metallipohjan, liidulle jonkin tarkoitukseen sopivan levyn, esimerkiksi liimapuisen tai vanerin vai tulisiko siihen verkko tai lankoja tai nauhaa, johon vaikka pyykkipojilla ripustaisi asioita?

Asiakkaat jatkoivat työskentelyä omien valintojensa mukaan (KUVA 4). Jokainen tarvitsi ohjausta ja apua. Tekstiilipuolen ohjaaja auttoi kankaiden kanssa ja liimauksissa. Minä ohjasin maalauksissa ja kehysten ja kiinnitysten kanssa. Pari asiakasta kävi omatoimisesti puupuolella määräaikaisen ohjaajan luona apua pyytämässä. Toinen tarvitsi vanerilevyä halltex-levyensä taustalle ja ripustimen työhönsä. Toisen tauluun piti kiinnittää purkit ja koukut.

KUVA 4. Muistitaulujen työstövaiheita

Muistitaulujen valmistuttua oli aika ripustaa ne ruokasalin seinälle. Laitoin taulut pöytärivin päälle näkyville. Kerroin, että nyt pitäisi suunnitella, mihin järjestykseen ne asetetaan. Järjestystä voisi pöydällä kokeilla vaihtamalla taulujen paikkoja. Esitin johdattelevia kysymyksiä asian helpottamiseksi. Onko väreillä tai koolla merkitystä? Pitääkö taulujen yläreunojen olla samalla korkeudella vai kenties keskikohtien tai alareunojen, vai voivatko ne olla eri kor-

keuksilla? Voiko niillä korostaa viiston katon mukaan kulkevaa väliseinämää? Osoitin ikkunoita ja totesin niiden olevan vaakasuorassa samalla tasolla, mutta voisivat yhtä hyvin noudata katon kanssa samaa viistoutta.

KUVA 5. Muistitaulut ruokasalin seinällä

Asiakkaat pääsivät yhteisymmärrykseen taulujen järjestyksestä ja ripustuskorkeudesta (KUVA 5). Ripustusnaruvaihtoehdoista kävimme keskustelua ja lopulta asiakkaat päätyivät käyttämään samaa materiaalia kaikissa tauluissa. Turvallisuussyistä kiipesin itse kiinnittämään kattoon koukut ja virittämään narut.

5.7 Tietotaulun lopullinen suunnitelma

Tietotaulun lopullista suunnittelua varten kokoontuimme ruokasaliin. Keskustelimme seinälle ripustetuista muistitauluista, niiden materiaaleista, ripustuksista ja muistelimme niiden työstämistä. Kerroin, että nyt pitäisi valita tietotauluun tulevat materiaalit ja päättää, millainen siitä tulisi. Asiakkaiden mielestä käyttäisimme useaa elementtiä: magneettipintaa, liitutaalupintaa ja neulakiinnityspintaa.

Olin tuonut väliseinämää vasten halltex-levyä, jääkaapin ovesta leikatun levyn, maalausalustana toimineen kovalevyn ja pyöreän tarjottimen. Metallilevyn leikatuista reunoista irtoilleen maalarinteipin olin korvannut ilmastointiteipillä. Sovitin levyjä asiakkaiden kanssa väliseinämään paikkaan, johon tietotaulu tulisi. Pohdimme levyjen järjestystä ja tarkoituksenmukaista korkeutta.

Neulakiinnityspinnan verhoaisimme kankaalla. Liitutaulumalain väri vaihtoehdot olivat musta ja vihreä. Asiakkaat valitsivat viivyttelämättä vihreän. Kehyksistä keskusteleminen kävi nopeasti. Asiakkaat halusivat puiset hillityt raamit. Koska metallilevyn reunat on turvallisuussyistä peitettävä, päätimme tehdä sen valmiilla puulistoilla. Samalla listalla erottelimme taulun eri osat toisistaan, ja lista kiertäisi koko taulun tukien levyjen kiinnitystä kehykseen. Otin puheeksi myös seuraavien vaiheiden työnjaon, eli kuka haluaisi tehdä mitään. Yksi asiakas ilmoitti haluavansa tehdä kehyksiä ja ajaa jyrsimellä listojen reunat.

5.8 Tietotaulun valmistus

Ennen tietotaulun varsinaista työstämisen aloitusta annoin yhdelle asiakkaalle mahdollisuuden maalata puupala vihreällä liitutaulumalilla. Kerroin, että sitä tarvitaan kankaan valitsemisessa ja kehysten pintakäsittelyn tukena, jotta kokonaisväriytyksestä tulisi mahdollisimman sopusuhtainen. Piirsin paperille suuntaa antavan kuvan taulusta ja kirjoitin siihen, mitä milläkin osalla olisi tarkoitus tehdä. Hahmottelin myös kehysten rakennetta.

Työstöpäivän aamulla kannoin ruokasalin pöydille yhden asiakkaan kanssa tarvikkeet, levyt, listan pätkän, vihreäksi maalatun puupalan, rimaa ja vanhan ulkoverhouslaudat malliksi. Asettelin levyt pöydälle tulevan taulun tapaisesti ja piirrokseni siihen päälle.

Totesimme, että laitamme halltex-levyä koko taulun alalle, jolloin taulun kokoaminen olisi helpompaa. Oikeaan yläkulmaan tulisi metallilevy halltex-levyn päälle ja alakulmaan metallilevyn jatkoksi kovalevy. Vasen puoli verhoiltaisiin kankaalla. Kankaasta keskustelimme ehkä eniten koko aamupäivän aikana. Yhdessä muistitaulussa olleesta lintukuvioisesta kankaasta eräs asiakas piti, mutta totesi, ettei sitä ole tarpeeksi jäljellä. Esitin ajatuksen, että jos kangas olisi hillitty tai jopa yksivärinen, se ei olisi levoton eikä aiheuttaisi ärsytystä.

Näytin laudalla ja listoilla vaihtoehtoja, kuinka kehykset olisi mahdollista rakentaa. Niistä keskusteltuaamme saimme muodon ja mitat selville. Kerroin, että metallilevyn pinta on tarpeen kevyesti hioa, jotta maali tarttuisi siihen paremmin. Kovalevyn käsittelyssä kerroin pohjamaalauksen tarpeellisuudesta, koska levy saattaisi imeä turhan paljon liitutaulumaa. Päätimme pohjamaalata sen. Tarjottimen käsittelystä keskustelimme, mutta siihen emme vielä saaneet selvyyttä.

Kysyin asiakkailta, kuinka tehdään magneettien ja nastojen kanssa. Teemmekö ne itse vai käytämmekö valmiita? Asiakkaat tuntuivat olevan valmiiden kannalla. Sitten kyselin, miten taululiitua olisi tarkoitus säilyttää. Asiakkaiden katseet kääntyivät muistitauluun, johon oli kiinnitetty ulkotulipurkki liidulle. Totesin, että sellainen olisi turhan iso uloke tähän kohtaan taloa kulkureitin varrelle. Erään asiakkaan idea oli, että laitetaan pieni levennys listaan. Toisaalta liidulle voisi tehdä myös jonkinlaisen pidikkeen kehyksen pystyreunaan.

Suunnittelimme myös työnjakoa, ja kirjoitin piirrokseni muistiin, kuka tekisi mitäkin. Yksi asiakas otti kankaan valinnan. Annoin hänen mukaansa liitutaulumaalilla maalatun puupalan, jotta hän voisi vertailla kankaan värisävyn yhteensopivuutta liitutauluosion kanssa. Puupalan taakse kirjoitin tarvittavan kankaan vähimmäismitat. Tekstiilipuolen ohjaaja otti hänelle kangaslaatikot esille. Puupuolella sahasimme ja höyläsimme puutavaraa kehyksiä varten. Samalla sahasimme halltex-levyistä määrämittaiset palat.

Kehyspuihin merkitsin maalarinteippipaloilla ne pinnat, joita ei tarvinnut maalata. Asiakkaat maalasivat akryylimaaleilla kehyspuut yhdistettyjen, muovilla suojattujen pöytien päällä tekstiilipuolella. Yksi asiakas lakkasi sillä välin listat maalaamossa (KUVA 6).

KUVA 6. Listojen lakkaus

Kovalevyn pohjamaalaja kertoi, ettei ollut ennen maalannut telalla. Hän tiesi kuitenkin, kuinka työ tehdään. Muiden telalla maalajien kanssa kävin maalaustekniikan läpi. Metallilevyn hiojaa ja maalajaa muistutin monta kertaa levyn terävistä reunoista. Sekä kovalevy että metallilevy vaativat kaksi maalikerrosta (KUVA 7) ja niiden välissä kevyen välihionnan. Hiojille näytin, kuinka kädellä sivelemällä selviää, onko maalipinnassa pois hiottavia näppyjä.

KUVA 7. Liitutaulumalaukset telalla

Asiakas oli löytänyt neljä vaihtoehtoista kangasta, joista yhden poistin, koska se ei ollut tarpeeksi suuri. Kolmea kangasta sovitin vuoron perään paikkaan, johon se tulisi. Yhdestä tuli asiakkaan mieleen pöytäliina, joten sekin jäi pois. Johdattelevasti kyselin, josko toisen kankaan lehtikuviot aiheuttaisivat ärsytystä, kun ne vilisisivät taululle kiinnitettyjen papereiden välissä. Ajatukseni tueksi asetin vielä paperiarkin kankaalle.

Koska viimein valituksi tullut kangas oli pyöreä, tekstiilipuolen ohjaaja kehotti leikkaamaan sen ensin muotoonsa, jotta asiakkaan olisi helpompi silittää se. Tekstiilipuolen pöydälle asetelimme asiakkaiden kanssa ensin kankaan ja sen päälle halltex-levyt kankaan mitoittamista varten. Piirsin mustalla tussilla kankaaseen viivat, joita pitkin asiakas leikkasi.

Olin ajatellut, että kiinnittäisimme kankaan levyyn kevyesti sprayliimalla, jotta levy ei rei'ityksien kuluttamana karisisi. Spraypullosta ei kuitenkaan tullut liimaa, joten luovuimme ajatuksesta. Asettelimme jälleen kankaan pöydälle ja liimasimme levyt sivuistaan kiinni toisiinsa. Tekstiilipuolen ohjaaja tuli ajatelleeksi, että kangas liimautuisi pöytään, joten nostelin levyt syrjään ja laitoimme suojamuovin pöydälle. Teimme liimaukset uudestaan ja asetelimme saumojen kohdalle painoja.

KUVA 8. Kehyspuiden jirikulmat

Sitten kävimme puupuolella sahaamassa katkaisusahalla kehyspuiden päihin jiirikulmat levyjen ulkomittojen mukaan (KUVA 8). Asiakas ei ollut koskaan käyttänyt katkaisusahaa, joten neuvoin hänelle, kuinka katkaisusahan terän saa käännettyä oikeaan kulmaan, kuinka sahaa käytetään ja mitä suojarusteita käytetään. Tarkistin sahauskohdan ja pidin kiinni sahattavasta kappaleesta, kun asiakas käytti konetta. Liimasimme kehyspuut levyjen reunoihin. Yksi asiakas puristi liimapullosta liimaa ja toinen levitti sen siveltimellä levyä vasten tulevaan sivuun. Kehyksen ja levyjen yhdessä pysymistä varmistimme ampumanitojalla. Näytin, kuinka nitoja toimii ja mihin kohtaan niitä tulee. Kun nitoja lakkasi toimimasta kunnolla, lähdin yhden asiakkaan kanssa ostamaan uuden.

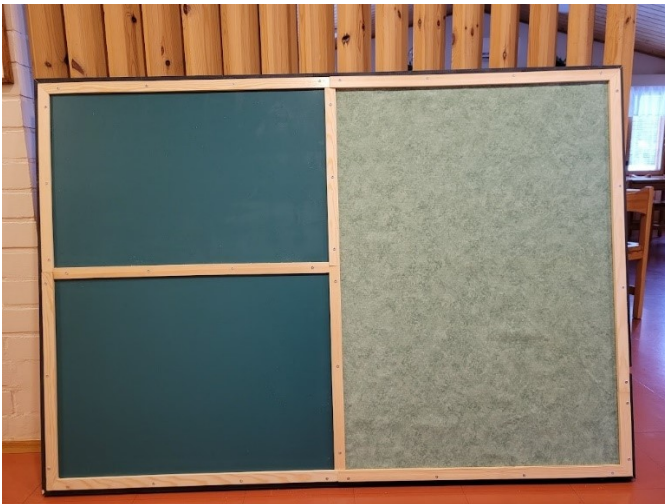
Taemmat kehyspuut mitoitimme ja sahasimme samalla periaatteella. Niiden liimaamisessa oli enemmän puuhaa, kun liimaa piti levittää koko sivulle, joka tuli ensimmäisen kehyspuun ja vähän halltex-levyn reunojen päälle. Kävimme asiakkaan kanssa valitsemassa sopivia ruuveja, joilla kiinnittää kehyspuukerrokset toisiinsa. Akkuporakone oli jo tuttu työkalu asiakkaille. Levyjen saumakohtiin mittasimme ja sahasimme tukipuut ja kiinnitimme ne liimamalla levyihin ja niittaamalla päistään kehyspuihin. Vanerinpalasista muotoilimme tuet kehys- ja tukipuiden risteyskohtiin. Kiinnitimme ne liimalla ja ruuveilla.

KUVA 9. Tietotaulun taustapuoli

Koska tietotaulu oli nyt nurinpäin pöydällä (KUVA 9), käänsimme sen tekstiilipuolen ohjaajan kanssa ympäri. Kun leikkasin ylimääräisen kankaan skalpellilla pois, asiakas osallistui pitelemällä metalliviivainta paikallaan. Sitten liimasimme kankaan reunat halltex-levyyn ja kehyspuuhun. Lakatut listat mittasimme ja sahasimme jiiriin, liimasimme paikoilleen ja viimeistelimme kiinnityksen poraamalla listan läpi reiät ja kiinnittämällä ruuveilla aluspuuhun. Yksi asiakas teki magneettisia pitimiä kiinnittämällä kuumaliimalla katajakiekkoja magneetteihin.

Kannoimme tekstiilipuolen ohjaajan kanssa ilmoitustaulun eteistilaan ja sovittelimme sitä paikalleen. Ohjaaja totesi, että taulu sopii paremmin muuhun sisustukseen ja antaa rauhallisemman ilmeen, kun se laitetaan kangaspuoli ruokasalin suuntaan ja maalattu puoli puupuolen suuntaan. Jätimme taulun nojaamaan väliseinämää vasten odottamaan ripustusta (KUVA 10).

KUVA 10. Tietotaulu valmiina ripustettavaksi

Asiakkaiden mielestä taulun asento oli sopiva. Mitoitin kiinnitysruuvien paikat asiakkaiden myötävaikutuksella sekä tauluun että väliseinämään. Asiakas porasi ruuveille reiät taulun

kehyksen läpi. Yksi ainoa ruuvi oli sopiva, joten yksi asiakas lähti ostamaan ruuveja mallikappale mukanaan. Joukolla pitelimme taulua paikoillaan, kun pari asiakasta ruuvasi ruuvit kiinni, toinen alemmat ja toinen ylemmät A-tikkailla seisten.

Tässä vaiheessa tuli puhe pyöreästä tarjottimesta. Hain sen ja sovitin sitä eri kohtiin taulun keskikohtaa, johon sitä oli suunniteltu tulevaksi. Tarjotin peittäisi osan kovalevystä, osan metallilevystä ja osan kangasverhoillusta halltex-levystä. Pohdintojen jälkeen asiakkaat päättivät, että tarjotin maalataan ja laitetaan melkein keskelle taulua. Yksi asiakas hioi tarjottimen alapuolen ja opastin häntä spraymaalain käytöstä. Maalaus tapahtui ulkona. Asiakas käytti ensin harmaata maalia ja sen päälle mustaa.

5.9 Muistitauluista kirjastoon näyttely

Hankasalmen kirjastonjohtaja oli jo vuodenvaihteessa tiedustellut, olisiko toimintakeskuksella kiinnostusta järjestää näyttelyä kirjastossa huhti-toukokuussa. Muistitauluja tehtäessä heräsi ajatus, että voisimme niistä pystyttää näyttelyn kirjastoon. Kun ajankohta selvisi, tekstiilipuolen ohjaaja otti puheeksi ilmoituksen tekemisen, ja voisiko sen tehdä joku asiakas osana kansalaisopiston iPad-kurssia. Kurssilla asiakkaat ovat tehneet monia ilmoituksia toimintakeskuksen toiminnasta, esimerkiksi joulumyyjäisistä. Niinpä tiedustelin kurssin vetäjältä asiaa, ja hänestä se sopi hyvin. Kerroin ilmoitukseen tarvittavat tiedot, ja hän ohjasi asiakasta näyttelyilmoituksen tekemisessä (LIITE 1).

Kävimme 3.4. kolmen asiakkaan kanssa pystyttämässä näyttelyn kirjastoon (KUVA 11). Pohdimme muistitaulujen järjestystä ja sijaintia, jotta kokonaisuus näyttäisi hyvältä ja kirjastoon saapuvat asiakkaat näkisivät taulut jo ovelta. Huolehdin, että jokainen sai ripustaa ainakin yhden taulun.

KUVA 11. Muistitaulut näyttelyssä kirjastolla

Keskustelussamme kirjastonjohtajan kanssa ilmeni, että paikallislehden toimittaja on yleensä käynyt tekemässä artikkelin lehteen kirjastossa olleista näyttelyistä. Kerroimme, että toimittaja oli juuri käynyt haastattelemassa 40 vuotta täyttävän toimintakeskuksen väkeä ja artikkeli oli viimeksi ilmestynyt lehdessä. Samainen toimittaja oli kuitenkin huomionnut näyttelyn 6.4. ilmestyneen lehden Kuva kertoo -palstalla (KUVA 12).

KUVA 12. Paikallislehti huomioi muistitaulujen näyttelyn kirjastolla

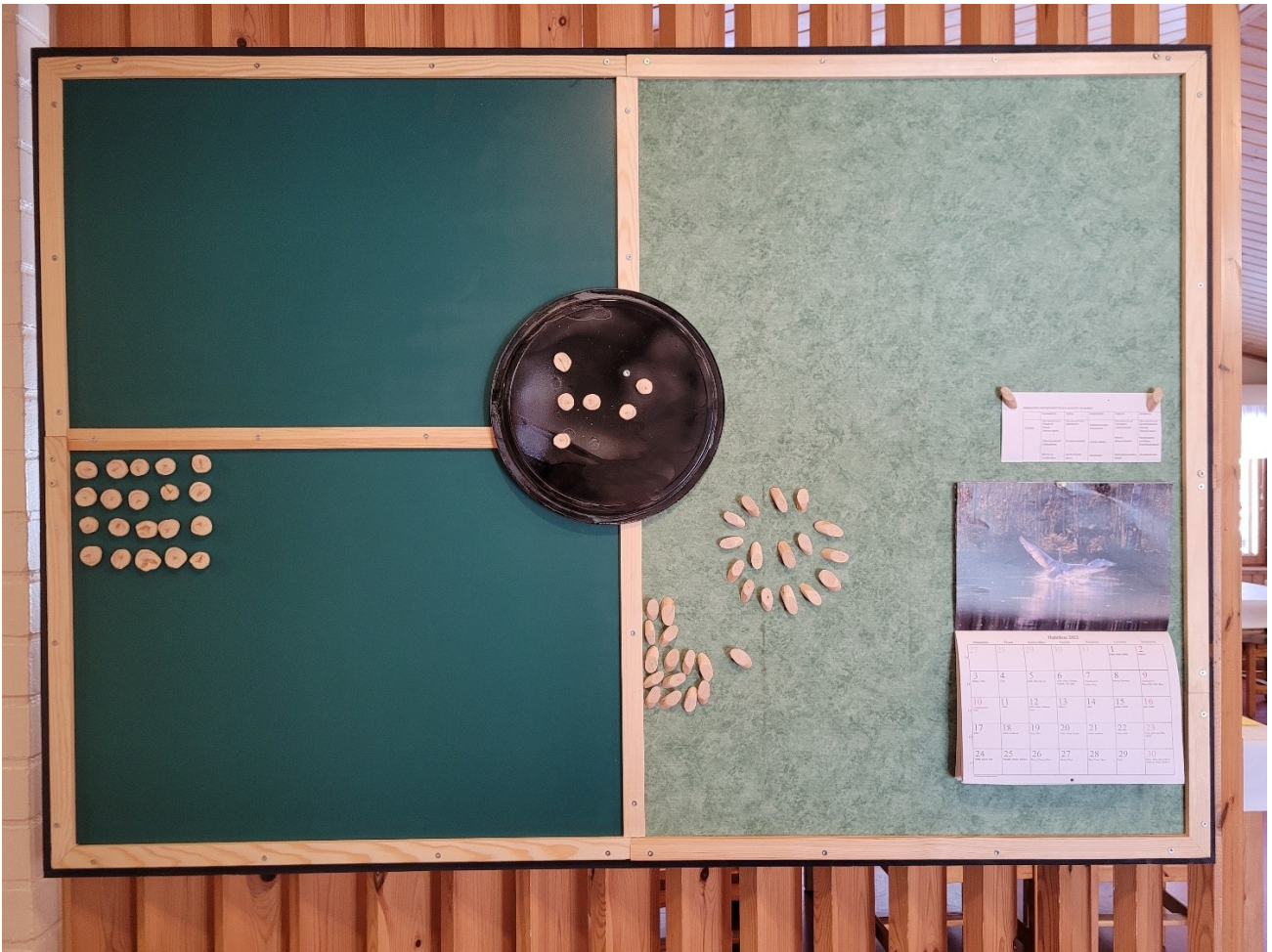
5.10 Palautekeskustelut

Olin tehnyt paperiversion palautelomakkeeksi (LIITE 2). Se sisälsi muutamia väitteitä, joihin asiakas sai vastata olevansa samaa mieltä tai eri mieltä. Olin kuvannut käyttämiämme välineitä, laittanut kuvat palautteeseen ja kysyin, mitä välineitä asiakas oli projektin aikana käyttänyt ja mitä välinettä hän haluaisi jatkossa käyttää. Lopuksi kysyin, mikä oli mukavinta koko projektissa ja mitä asiakas haluaisi sanoa minulle.

Kolmen läsnä olleen asiakkaan kanssa pidimme palautetuokion, jolloin selvitin, mitä palautelomakkeen osiot tarkoittivat, keskustelimme niistä ja he täyttivät palautelomakkeet. Myöhemmin yhden asiakkaan kanssa tutkimme lomaketta, ja keskustelun ohessa täytin sen hänen puolestaan.

Palautekeskustelun pidimme 5.4. Siihen osallistui lähes koko paikalla ollut asiakaskunta. Tilaisuus oli vapaamuotoinen keskustelu. Aluksi levitin pöydälle muistamista helpottamaan kaiken paperisen materiaalin, jota suunnittelun vaiheissa olimme saaneet aikaiseksi: aivoriihen tulokset, suunnitelmapiirroksiset ja palautelomakkeen.

Palautekeskustelun jälkeen viimeistelimme tietotaulun. Kaksi asiakasta kävi hakemassa kaupasta magneetteja, joihin yksi asiakas kiinnitti kuumaliimalla valitsemiaan katajakiekkoja. Kahden asiakkaan kanssa valmistimme ”nastoja”. Näytin, kuinka pienestä naulasta katkaistaan kanta pois sivuleikkurilla. Toinen katkoi nauvoja, toinen vasaroi ne puunpalasiin, joihin porasin reiät nauvoja varten. Asiakas, joka oli työstänyt pyöreän tarjottimen, sai akkuporakoneella porata kiinnitysruuvia varten reiän tauluun ja ruuvata tarjottimen paikalleen. (KUVA 13.)

KUVA 13. Valmis tietotaulu

6 ARVIOINTI JA POHDINTA

Ensin määrittelen käsitteet etiikka ja luotettavuus, ja miten toteutin ne opinnäytetyössäni. Pohdinta-osiossa tuon ilmi saamaani palautetta sekä arvioin omaa toimintaani ja työn tavoitteiden onnistumista.

6.1 Etiikka ja luotettavuus

Etiikka erottelee oikean ja väärän, hyvän ja pahan. Hyvä tieteellinen käytäntö on eettisesti hyvän tutkimuksen edellytys. Se tarkoittaa rehellisyyttä, tarkkuutta ja ihmisarvon kunnioittamista. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 23–25). Opinnäytetyöni toiminnallinen osio toteutettiin osana toimintakeskuksen normaalia toimintaa. Toiminnan liittämisestä opinnäytetyöhön informoitiin asiakkaita. Tietotaulu-projektin työstämiselle varattiin tietyt päivät kuu-kausiohjelmaamme, ja maanantaipalaverissa kyseiselle viikolle sijoituvista toiminnoista tiedotettiin. Osallistuminen oli vapaaehtoista, henkilötietoja ei kerätty eikä toiminta ollut osallistujille vahingollista. Raportin kirjoittamisessa noudatin annettuja ohjeita.

Luotettavuus syntyy totuudesta, siitä, mikä toimii siinä todellisuudessa, jossa tutkimusta tehdään. Totuus on aina sidottu historiaan, aikaan ja paikkaan. (Huttunen & Kakkori & Heikkinen 1999, 119–125.) Luotettavuutta kuvaa yhteensopivuus tutkimuksen toteuttamisen selostamisen, saatujen tulosten ja pohdintojen kesken (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 227). Opinnäytetyössäni selostin toteutuksen kulkua ja tallensin dokumentit kuvalliseen muotoon. Dokumentteja syntyi paperille suunnittelusta, työn vaiheista valokuvina ja lehtileikkeestä näyttelystä kirjastossa.

Toiminnallisen osion toteuttamista pystyi seuraamaan ja siihen osittain osallistumaan toimintakeskuksen määräaikainen ohjaaja työaikojensa mukaisesti. Koko projektin edistymistä

seurasi sosiaali-alan ammattilainen, talossa pitkään työskennellyt tekstiilipuolen ohjaaja. Hän osallistui ohjaustyöhön ja keskusteli kanssani opinnäytetyön tekemisen yhteydessä heränneistä kysymyksistä.

6.2 Pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoitus ja tavoite oli

- suunnitella ja valmistaa asiakkaiden kanssa tietotaulu
- hyödyntää tietotaulu-projektin aikana syntynyttä tietoa asiakkaiden osallisuuden tukemisessa.

Tavoitteiden toteutumiseksi käytin toiminnallisia menetelmiä. Aivoriihityöskentelyllä herätelin ajattelua, aiheeseen tutustumista ja suunnittelun lähtökohtia. Suunnittelussa käytin myös taiteen muotoja. Kuvien piirättämisellä toteutettavasta työstä pyrin sekä tukemaan hahmottamista ja luovaa näkemystä että havainnoimaan kuvallisen suunnittelun tasoa. Jokaisen oman muistitaulutyön teettämisellä halusin tehdä materiaaleja ja työtapoja tutuiksi sekä havainnoida taitoja ja kekseliäisyyttä. Tietotaulun valmistamiseen kuului yhteisen näkemyksen selvittäminen, työtehtävien jakaminen mielenkiintojen mukaan ja tasapuolisesti, työmenetelmien opettaminen sekä havainnointi.

Muistitaulut valmistuivat ja niistä koostui näyttely kirjastolle. Tietotaulukin valmistui ja on otettu käyttöön. Menetelmät osoittautuivat sopiviksi projektin toteuttamiseen niin valmistettavan tuotteen suhteen kuin asiakkaiden osallisuuden tukemiseen.

Tietotaulu-projektin aloituskeskustelussa ajatusten saaminen paperille tuntui olevan aluksi hankalaa. Aivoriihen periaatteista kertomisen, rohkaisemisen, innostamisen ja esimerkkien antamisen jälkeen toiminta kuitenkin käynnistyi ja saimme riittävästi asioita esille. Asiakkaiden antaman palautteen perusteella aivoriihityöskentelyä voidaan käyttää tulevissakin projekteissa.

Tässä projektissa olisin voinut alustaa aivoriihitilannetta kuvilla tavanomaisista ja mitä erilaisimmista tietotauluista tai ilmoitustauluista ajattelun ja ideoinnin tueksi. Olisimme myös voineet käydä tutustumassa erilaisiin paikkoihin, joissa tällaisia tauluja on, kuten museoissa, vierastaloilla ja luontopolkujen parkkipaikoilla. Samalla olisimme voineet tehdä havaintoja taulujen materiaaleista, ympäristöistä ja käyttötarkoituksista.

On selvää, että asiakkaan tuntemisesta oli hyötyä myös aivoriihitoiminnassa. Tunteminen syntyy vuorovaikutuksesta ja yhteisten kokemusten jakamisesta. Esimerkiksi ohjaajan ja asiakkaan pitkä yhteinen historia toimintakeskuksessa ja sen yhteydessä aiemmin toimineessa asuntolassa vaikutti siihen, että ohjaaja tiesi, kuinka puhutella asiakasta ja sai hänet siten kertomaan ajatuksensa, jotka ohjaaja sitten kirjoitti paperilapuille asiakkaan puolesta. Tiedolla on merkitystä, oli se sitten opittua tietoa tai kokemuksen synnyttämää hiljaista tietoa.

Ajattelin, että pelkästään aivoriihen ja kuvallisen suunnittelun pohjalta tietotaulun toteuttaminen olisi turhan vaatimaton oppinäytetyöksi näiden asiakkaiden kanssa. Tarvitsisin enemmän tilaisuuksia havainnoimiseen. Siksi suunnittelin yksilötehtävän, jossa jokainen saisi omakohtaisen käsityksen käytettävissä olevista materiaaleista ja niiden työstämisestä oman valintansa mukaisesti.

Tämä muistitaulu-osio osoittautui onnistuneeksi ratkaisuksi ja toi lopulta näkyvyyttä oppinäytetyön projektille *Tieto osallisuuden tukena* -nimellä kirjastolla järjestettynä näyttelynä (LIITE 1). Näyttelyn ilmoituksen laatimiseen liittyi mielenkiintoinen ja opettavainen tilanne, kun minun oli kerrottava, mitä tietoja ilmoitukseen laitetaan. En ollut ajatellut asiaa etukäteen enkä siinä tilanteessa keksinyt siihen kunnollista ratkaisua. Siksi sain kuulla olevani ”heikoin lenkki” ilmoituksen laadinnassa. Tässä minulla on kehittymisen paikka.

Omaan muistitauluun kohdistuva suunnitteleminen ja valmistaminen sujui asiakkailta huomattavasti helpommin kuin yhteiseen päämäärään ponnistelu. Asiakkaalta saadun palautteen mukaan itsenäisesti tehtävä työ oli mukavampaa kuin yhteinen, koska päätösten tekeminen yhdessä oli vaikeaa.

Ainaki minä huomasin sen, että mulla oli ainaki selvät sävelet siinä omassa. Tiesin, mitä halusin siihen. – – Ties, että mitä siihen (yhteiseen) kuitenkin on tulossa sitte materiaaleja. – – Sitte koitin näiltä toisilta kysyy mielipiteitä ni tuli vähän semmosta ympäripyöretä vastausta. Että ei oikee tiijä, että kuka halus ja mitä. Ei oikee ollu semmosta niinku yhteistyötä, -henkisyttä siinä hommassa. Kaikki vaa oli, että joojoo, mennää sillä ja tehää näi. (Asiakas 2023.)

Alun suunnitteluvaihe tuotti hankaluuksia niille, jotka eivät kyenneet abstraktiin ajatteluun. Tapamme ajatella asioita ovat erilaisia. Ajattelua voi hankaloittaa myös aivotoiminnan kehitymisessä vaikuttanut häiriö, joka on johtanut kehitysvammaisuuteen. Projektin edettyä asiakkaat saivat materiaaleja käsiinsä, jolloin osallistuminen helpottui. Joillekin oli helpompaa suunnitella kynällä paperille, joillekin materiaaleilla ja joillekin sekä että.

- *No mulle ainaki on sekä että. Lähtee siitä, mitä lukee ja sitte siitä pohjalta lähtee suunnittelee.*
- *Minä olen sammaa mieltä, että ensiks – – lapulla, vino pino niitä muistilappuja, kynäviivotin-systeemi ja sitte se materiaalin tutkinta. Että pystyy todentammaa sen, mitä ite on lapulle kirjottannu. Että toimiiko se vai joutuuko tekemää jottain muutoksia.*
- *Se suunnittelu oli kaikkein parasta, ku oli materiaalit että, mitä.*
- *Mulle ihan sama.*
- *Musta oli näköjää helpompaa, ku sai ottaa materiaaleja ja siitä lähtee sitte. (Asiakas 2023.)*

Taiteellisia projekteja voisi järjestää säännöllisesti. Siten oma tuntumani vaikuttavuuteen lisääntyisi ja asiakkaat saisivat merkityksellistä lisäarvoa toiminnasta. Tosin tunnistan ja tunnustan senkin, että pienikin voimauttava kokemus vie eteenpäin ja luo mielekkyyttä niin tekemiseen kuin elämään yleensä.

Keskustelu on yksi kanava tietoon. Sen puute heikentää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Keskusteluun osallistumattomuuteen on monia syitä.

- *Siinä soattaa olla tuota se, että moni ei uskalla – – tuua sitä, että monella on – – materiaaleista ja muista juttuloista mielipitteitä, mutta ujjous vie ja hiljaisuus sen voiton siinä.*
- *Oliskos, että ei tienny sitte mittää. (Asiakas 2023.)*

Henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttavat kykyyn ja haluun keskustella toisten kanssa. Kaikista asioista ei aina ole mitään sanottavaa. Koska ihminen on kokonaisuus, voi jonkin osan senhetkinen kunto tai tila rajoittaa vuorovaikutushalukkuutta, esimerkiksi jokin kiputila tai psyykkinen paha olo. Asiakkaan lukeminen, vaikka tämä ei keskustella haluaisikaan, ja tilan antaminen voi kannatella häntä vaikeimman yli ja tukea siten osallisuuden tunnetta. Tilanteen muututtua helpommaksi voi kyetä jo keskusteluun.

- *Nii minä sitte muilta kysyin, että oisko se ollu vähä liian synkkä ilmoitustaulu, jos se ois ollu iha täysmusta.*
- *Ja minusta ainaki se vihree oli parempi sitte.*
- *Nii sitä sillon puhuttii, että enemmistön päätöksellä mentii siinäki, et se oli se vihree. (Asiakas 2023.)*

Johonkin tulokseen voi päästä enemmistön päätöksellä ja tekemällä kompromisseja. Se tietenkin vaatii opettelua ja tottumista. Oman idean ja ajatuksen karsiutuminen voi aiheuttaa pettymystä. Tietoa asiakkaan pettymyksensietokyvystä voi hyödyntää asiakkaan tukemisessa.

Kehitysvammaisen osallisuutta suunnitteluun voi tukea sekä materiaalien näkövälille laittamisella että kuvallisella esityksellä yhtä aikaa. Silloin asian hahmottuminen on varmempaa. Käytimme tämän tapaista toimintaa tietotaulun kehityksen rakennetta suunnitellessamme.

Ja kun tarkemmin mieltii ni se on kyllä yksinkertasempi ku – – joku tommone valamiiks tehty liitutaulu, mihinkä sitte piirtelee erilaisia vaihtoehtoja ja sitte on sitä materiaalia tossa pöyvällä sillon ku sitä ruvetaa jo suunnittelemmaa. Siinä kohassa ois joku fläppitaulu, johon ois piirrelly ja lykänny pöyvään täytee materiaalia ni siitä ois heti alunperinki minun mielestä yksinkertasesti lähtee suunnittelemmaa nii kukkaa ei ois männy sekasi. (Asiakas 2023.)

Tämä on hyvä toimintamalli, jota voimme toteuttaa tulevissa projekteissa ja tehtävissä, ei ainoastaan työtoiminnan vaan koko toimintakeskuksen asiakaskunnan kanssa. Menetelmän soveltamisesta hyötyvät kaikki. Ensimmäiseksi on valmistettava tai hankittava se fläppitaulu.

Asiakkaat olivat ilmaisseet mieltymyksensä kierrätysmateriaalien käyttöön. Keskustelin aiheesta määräaikaisen ohjaajan kanssa. Olimme samaa mieltä sekä kierrätyksen tarpeellisuudesta että sen vaikutuksesta työn haastavuuteen. Yleensä jotain tuotetta varten hankitaan materiaali. Toinen tapa toimia on saada ensin materiaali ja sitten miettiä, mitä siitä voisi tehdä. Tämä tuo haastetta suunnitteluun.

Palautekeskustelussa esille tulleita onnistumisia:

- asiakkaat kokivat saaneensa ohjeita, mikä toimii ja mikä kannattaa valita
- konkreettinen malli tai asia päätöksen tukena toimi
- koko projektin ajan oli sellainen henki, että kannustettiin ja oli vapaaehtoista

Vähän vaikeeta, mutta jokkaine sai tehdä siitä omastaa sen näkösen ku halus
(Asiakas 2023).

Mitä opimme:

- kaikkia voisi motivoida osallistumaan
- projektit olisivat vapaaehtoisia
- vetäjä jakaisi puheenvuoroja
- hiljaisilla olisi vastuu uskaltaa sanoa mielipiteensä
- kerrotaan uudelle tai edellisellä kerralla poissaolleelle, missä vaiheessa ollaan menossa.

Ei niin mieluisana asiana asiakkaat pitivät sitä, että ei aina tiennyt, missä vaiheessa ollaan menossa ja millaisia suunnitelmia oli tehty. Tähän olisi auttanut, jos olisin pitänyt niin sanottuja väliaikaraportteja työn etenemisestä. Suunnittelimme työtä sitä mukaa kuin se eteni. Olin tehnyt valinnan tietoisesti, koska halusin selvittää asiakkaiden toimintatapoja ja käydä heidän kanssaan keskustelua vaihtoehtoista silloin, kun asia oli ajankohtainen.

Asiakkaille mieluisia juttuja olivat:

- *Pääsi kokeilemaan katkaisulaitetta.*
- *Pääsi irrottamaan eristemateriaalia jääkaapin ovesta.*
- *Pääsi maalaamaan.*
- *Yhdessä tekeminen.*
- *Yhteistyö toimi kirjastossa. (Asiakas 2023.)*

Työtoiminnan ohjaajana tehtäväni on järjestää jokaiselle asiakkaalle jotain mielekästä tekemistä. Joskus se on uuden asian opettamista, joskus opetellaan yhdessä. Työn lomassa asiakkaalle antamani tieto tukee hänen osallisuuttaan, vahvistaa häntä ihmisenä. Asiakkaalta ja asiakkaan toiminnasta saamani tieto auttaa suunnittelemaan ja kehittämään työtoimintaa ja muita toimintakeskuksen asiakkaalle tarjoamia palveluja.

Asiakkaiden mielipiteitä uudesta yhteisestä tietotaulusta:

- *Tää oli vähän niinku harjottelutuotos.*
- *Se on minun mielestä aeka hyvää.*
- *Onhan se hyvää.*
- *Kelepoo.*
- *Mulle se kelepaa. On ihan hyvät värit siinä ja okealla paekalla, okea korkeus. Kaekki näkee, mitä siinä on ja mitä ei oo. Hyvään kokone.*
- *Myös näkyy se omaki kädenjälki siinä yhteisessä projektissa.*
- *Siitä tuli just semmonen ku suunniteltiinki. (Asiakas 2023.)*

Tilaajan taholta palautteen opinnäytetyöstä antoi esihenkilö Tiina Vainio-Stolt (2023):

Minusta opinnäytetyö oli kattava ja monipuolinen. Varsinkin itse tietotaulun tekemisprosessi oli hyvin yksityiskohtaisesti kuvattu. Hienosti osallistettu asiakkaita. Minusta oli myös hieno oivallus, että asiakkaat tekivät ensin omat tietotaulut ja varsinkin kun saivat vielä tuotoksensa kirjastoon näyttelyyn. Palautteen kerääminen ollut myös kattavaa, palautelomakkeet hyvin tehty. Hyvin löydetty myös kehittämisen kohteita. Kaiken kaikkiaan minusta hieno opinnäytetyö ja hieno on myös tietotaulu Mäkituvan seinällä. (Vainio-Stolt 2023.)

Opinnäytetyöni tarkoitus suunnitella ja valmistaa asiakkaiden kanssa tietotaulu onnistui hyvin. Taulu on paikallaan ja valmiina palvelemaan tehtävässään. Asiakkaat ilmaisivat olevansa tyytyväisiä lopputulokseen ja odottavansa tulevia projekteja. Alun suunnitteluun osal-

listui koko toimintakeskuksen väki, koska tietotaulu tuli kaikille yhteiseksi. Työstövaiheeseen osallistui pääasiassa työtoiminnan asiakkaita, vaikka muut seurasivatkin työn etenemistä. Projektin päätösvaiheessa palautekeskustelussa oli taas koko väki koolla.

Opinnäytetyöni toinen tarkoitus hyödyntää tietotaulu-projektin aikana syntynyttä tietoa asiakkaiden osallisuuden tukemisessa oli haasteellisempi todentaa. Projekti oli kuitenkin erinomainen tapa saada määritellyissä toiminnoissa tietoa asiakkaiden toiminta- ja yhteistyökyvystä. Määritellyllä toiminnolla tarkoitan jonkin vaiheen työstämistä osana kokonaisuutta siten, että toiset seuraavat tehtävän suorittamista, koska muilta osin työ etenee vasta sen jälkeen. Palautelomakkeestakin oli hyötyä tiedon saamisessa, ja se herättikin ajatuksia jatkossa kokeiltavaksi. Viimeistään palautekeskustelussa hahmottui asiakkaiden yleinen suhtautuminen koko projektiin sekä ajattelu- ja toimintatapojen yksilöllisyyteen. Voin siten todeta tämänkin osion onnistuneen.

Aikoinaan insinööriopintojen yhdyskuntarakentamisen kurssilla tehtävänä oli laatia aikataulu maanrakennustyölle. Tulevissa työtoiminnan projekteissa voisin ottaa samantapaisen aikataulutuksen käyttöön. Kaikille osioille olisi oma paikkansa ja osioiden järjestys olisi selvillä. Mäntyneva (2020) kuvaa tällaista toimintaa projektina, jossa on tarve, suunnittelu, toisiinsa liittyvät aikataulutetut toimet, tavoitteiden saavuttaminen, viimeistely ja arviointi. Tämä aikataulu olisi kaikkien nähtävillä ja siitä pystyisi seuraamaan projektin etenemistä. Aina ennen seuraavaa työvaihetta tutkisimme taulun ja siten kaikki tietäisivät, missä vaiheessa mikin asia on menossa ja mitä vielä on tekemättä. Siten jokainen voisi ajatella jo etukäteen, mihin osioon haluaisi osallistua. Näin saisimme tietoa osallisuuden tueksi. Kuten Kurki (2000, 120) toteaa, todellisuuden parantamiseen pyrkivä projekti vie jälleen sosiokulttuurisen innostamisen äärelle.

Ihmisten erilaisuus, erilaiset oppimis- ja toimintatavat sekä erilainen tapa ajatella ja ymmärtää kuuluvat elämään. Sen huomioiminen ohjaajana kehitysvammaisten työtoiminnassa sa-

moin kuin muissakin yhteyksissä on tärkeää. Jokainen asiakas on yksilö, jolla on omat kykynsä, taitonsa ja voimavaransa. Tieto on elementti, jolla asiakkaalle pystytään tarjoamaan hänen tarpeisiinsa vastaava palvelu oikea-aikaisesti. Tähän sisältyy sekä asiakkaasta saatava kokonaisvaltainen tieto että asiakkaan saama tieto palveluista. Siten tieto toimii osallisuuden tukena kehitysvammaisten työtoiminnassa.

Matkani toiminnallisen opinnäytetyön halki on ollut mielenkiintoinen mutta haastava. Se on tukenut oppimistani, lisännyt ymmärrystäni ja kasvattanut ammatillista osaamistani. Sanoittamalla tietoperustaa opinnäytetyöhön olen samalla sanoittanut sitä myös ohjaajan työhöni kehitysvammaisten työtoiminnassa. Niin tietoperustan kokoaminen kuin toiminnallisen osion toteuttaminen ovat syventäneet halua oppimiseen ja kehittämiseen.

Oppimista ja kehittämistä haasteiden kera toi opinnäytetyön sijoittuminen ajankohtaan, jossa sosiaalipalvelut siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille ja uusi vammaispalvelulaki teki tuloaan. Perustehtävä toimintakeskuksessa ei ole muuttunut mitenkään, mutta oheispalvelut, kuten lounas ja taksikuljetukset, vaihtoivat tukikohtiaan. Muutos toi tullessaan myös esihenkilön vaihtumisen. Asiakkaille annettu tieto muutoksista, ja kuinka asiat sujuvat muutoksista huolimatta, on lieventänyt heidän epävarmuuttaan, vaikuttanut turvallisuuden tunteeseen ja siten tukenut osallisuutta.

Tietoperustassa esille tuomani lakiperusta kehitysvammaisten palveluista kuvaa aikaa ennen uuden vammaispalvelulain voimaantuloa. Vanhenevan käytännön mukaisesti edetään kuitenkin niin kauan kuin asiakkaan päätös on voimassa, kuitenkin enintään kolmen vuoden siirtymän ajan. Uusissa päätöksissä noudatetaan uutta lakia. (Siirtymäaika 2023.)

LÄHTEET

- Ahonen, T. 2017. *Palvelumuotoilu sotessa. Palvelumuotoilun käsikirja sosiaali- ja terveysalan palvelujen kehittämiseen*. 2. painos. Nummela: Painokiila Oy.
- Aivoriihi 2023. Työkalu: Ideointi ja oivalluttaminen. Innokylä. Saatavissa: <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/aivoriihi>. Viitattu 28.3.2023.
- Asiakas 2023. Tietotaulu-projektin palautekeskustelu. 5.4.2023. Toimintakeskus Mäkitupa. Hankasalmi.
- Erityishuolto-ohjelma ja palvelusuunnitelma*. 2023. Vammaispalvelujen käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/erityishuolto-ohjelma-ja-palvelusuunnitelma>. Viitattu 1.3.2023.
- Gaziulusoy, İ & García, C. G. 2022. Kokemuksellinen tulevaisuus. Teoksessa A. Valtonen & P. Nikkinen (toim.) *Muotoilulla muutokseen: Kehitystyön uudet mahdollisuudet*. Joensuu: Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + muotoilu + arkkitehtuuri 4/2022, 46–49.
- Grönstrand, E. 2015. *PKN voitti kuitenkin*. Ketju-lehti 8.6.2015. Saatavissa: <https://ketju-lehti.fi/aiheet/kulttuuri/pkn-voitti-kuitenkin/>. Viitattu 2.4.2023.
- Haasio, A. & Savolainen, R. 2004. *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*. Saarijärvi: BTJ Kirjasto-palvelu Oy.
- Hiltunen, P. 2017. *Palvelusta tuotteeksi: Käsikirja palvelutuotteiden muotoiluun*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatio – Sokra. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133352/Muut_978-952-493-300-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 2.3.2023.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 227.
- Holmberg, A. & Katajamäki, P. 2021. *Laadukas palvelu ja tyytyväinen asiakas*. SoteNavigaattori. Saatavissa: <https://sot navigaattori.fi/laadukas-palvelu-ja-tyytyvainen-asiakas/>. Viitattu 3.3.2023.
- Huhtinen-Hildén, L & Isola, A.-M. 2018. Luovuus osallisuuden tukena – luovan ryhmätöiminnan malli. Teoksessa L. Huhtinen-Hildén & Lamppu, M. (toim.) *Odottamattomia aarteita: Ilmaisua, leikillisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä*. Metropolia Ammattikorkeakoulu, 8–13. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152798/2018%20odottamattomia_aarteita_ERILLISJULKAISU.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Viitattu 20.2.2023.

Huttunen, R., Kakkori, L. & Heikkinen, H. 1999. Toiminta, tutkimus ja totuus. Teoksessa H. L. T. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Juva: Atena Kustannus. 119–125.

Horowitz, M., Nieminen, H. & työryhmä 2019. *Viestintä kuuluu kaikille. Kansalaisten viestinnälliset oikeudet ja mahdollisuudet Suomessa*. Tallinna: Gaudeamus.

Hyvän arjen Hankasalmi 2022. Kuntastrategia 2022 alkaen. Saatavissa: https://www.hankasalmi.fi/wp/images/HallintojaTalous/Lomakkeet/Kuntastrategia_2022_alkaen.pdf. Viitattu 10.4.2023.

Hyyppä, M. T. 2013. *Kulttuuri pidentää ikää*. Porvoo: Duodecim.

Häikiö, L. 2023. *Osallisuuden ja osallistumisen merkitys: Aukkaat maakuntauudistuksen keskiöön. Maakuntakoulutukset. Onnistuva Suomi tehdään lähellä*. Kuntaliitto. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/1%20Osallisuus%20ja%20osallistumisen%20merkitys.pdf>. Viitattu 11.3.2023.

Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viittekehystä rakentamassa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 33/2017. Helsinki. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf. Viitattu 5.3.2023.

Kartio, J. (toim.) 2009. *Selkokieli ja vuorovaikutus*. 3. painos. Tampere: Kehitysvammaliitto ry.

Kaattari, M. & Suksi, I. (toim.) 2019. *Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa. Terveyttä ja hyvinvointia edistävään taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän raportti ja jatkotoimenpide-ehdotukset*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:34. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161547/Rap_34_2109_Kulttuuri%20ja%20taide%20hyvinvoinnin%20edistajina.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 30.3.2023.

Kehitysvammaisuus 2016. Kehitysvammaliitto. Saatavissa: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>. Viitattu 1.1.2023.

Keinonen, T. 2022. Ihmiskeskeinen muotoilu ja tasa-arvo. Teoksessa A. Valtonen & P. Nikkinen (toim.) *Muotoilulla muutokseen: Kehitystyön uudet mahdollisuudet*. Joensuu: Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + muotoilu + arkkitehtuuri 4/2022, 90–94.

Kinnunen, T. & Hirvonen, M. 2020. Johtopäätökset. Saavutettavuudesta osallisuuteen. Teoksessa M. Hirvonen & T. Kinnunen (toim.) *Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Tallinna: Gaudeamus Oy. 321–339.

Konsensus 2020 Aivot ja mieli 2020. Duodecim & Suomen Akatemia. Saatavissa: <https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2020/03/Konsensuslausuma-versio-1.6-3.pdf>. Viitattu 11.3.2023.

Kulttuuri 2015. Vernerinet. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/kulttuuri>. Viitattu 2.4.2023.

Kurki, L. 2000. *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kurki, L. 2008. *Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Känkänen, P. 2022. *Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat>. Viitattu 28.3.2023.

Kääriäinen, P. & Niinimäki, K. 2022. Muotoilijat muutosagentteina. Teoksessa A. Valtonen & P. Nikkinen (toim.) *Muotoilulla muutokseen: Kehitystyön uudet mahdollisuudet*. Joensuu: Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + muotoilu + arkkitehtuuri 4/2022, 58–63.

Lainsäädäntö 2023. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://stm.fi/sotepalvelut/lainsaadanto>. Viitattu 28.2.2023.

Laitinen, M. & Pietilä, P. 2022. *Vammaiset. Vaivaisista täysivaltaisiksi kansalaisiksi?* Helsinki: SKS Kirjat.

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>. Viitattu 22.3.2023.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 23.6.1977/519. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519#L3P35>. Viitattu 28.2.2023.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 3.4.1987/380. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>. Viitattu 28.2.2023.

Lääketieteellinen näkökulma 2022. Vernerinet. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>. Viitattu 18.2.2023.

Mitä kehitysvammaisuus on? Vernerinet. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>. Viitattu 18.2.2023.

Mäkinen, I. 2010. Informaatiotutkimuksen tie. Teoksessa S. Serola (toim.) *Ote informaatiosta: Johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaan*. Vantaa: BTJ Finland Oy, 11–74.

Mäntyneva, M. 2020. *Projektin vaiheet ja elinkaari*. 15.6.2020. MCS-Management Consulting Services Oy. Saatavissa: <https://mcs.fi/projektin-vaiheet-ja-elinkaari/>. Viitattu 8.1.2023.

Nurmi-Koikkalainen, P. 2017. Mitä vammaisuudella tarkoitetaan? Teoksessa P. Nurmi-Koikkalainen, S. Ahola, M. Gissler, N. Halme, S. Koskinen, M.-L. Luoma, A. Malmivaara, A. Muuri, P. Sainio, K. Sääksjärvi & R. Väyrynen. *Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta – analyysia THL:n tietotuotannosta*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäperi 38/2017. Helsinki, 10–12. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135650/URN_ISBN_978-952-302-946-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 18.2.2023.

Oppimisympäristö 2022. Toimintakeskus Mäkitupa. Paikko, Oppimisympäristön tunnistamisraportti. Saatavissa: <https://www.paikko.fi/oppimisymparisto/toimintakeskus-makitupa/>. Viitattu 27.3.2023.

Osallisuus 2017. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Saatavissa: <https://www.tukiliitto.fi/toiminta/tuki-ja-valmennus/osallisuus/>. Viitattu 11.3.2023.

Rantanen, M. 2016. *Tunnelmamuotoilu*. Liettua: Talentum Media Oy.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät – siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa K. Ranne & A. Sankari & T. Rouhiainen-Valo & T. Ruusunen (toim.) *Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaniksi*. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 54–61.

Siirtymäaika 2023. *Vammaispalvelujen lainsäädännön uudistaminen*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>. Viitattu 11.4.2023.

Skiffle-orkesteri Saapikkaat 2019. Joensuun Parafest 16.8.2019. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=k29SAIrTTVI>. Viitattu 2.4.2023.

Savolainen, R. 2010. Tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa Serola, S. (toim.) *Ote informaatiosta: Johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaan*. Vantaa: BTJ Finland Oy, 75–115.

Sosiaalihuoltolaki. 17.9.1982/710. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>. Viitattu 28.2.2023.

Sosiaalinen näkökulma 2022. Vernerinet. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>. Viitattu 18.2.2023.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu: 28.2.2023.

Tautiluokitus ICD-10 2011. 3., uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80324/15c30d65-2b96-41d7-aca8-1a05aa8a0a19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 19.2.2023.

Tieto ja toimintamallit 2022. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/tieto-ja-toimintamallit>. Viitattu 22.3.2023.

Toimintakyvyn näkökulma 2022. Vernerinet. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>. Viitattu 18.2.2023.

Työtoiminta 2022. Vernerinet. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/tyotoiminta>. Viitattu 27.3.2023.

Vainio-Stolt, T. 2023. Opinnäytetyön kommentointi 20.4.2023. WIHI, Sidosryhmien lausunnot.

Valtonen, A. 2009. Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiitula (toim.) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. 2. painos. Jyväskylä: Vastapaino, 223–241.

Vammaisneuvoston rooli ja tehtävät 2023. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://vane.to/vammaisneuvostot>. Viitattu 10.4.2023.

Vammaispalveluiden arviointivälineet 2023. RAIsoft. Saatavissa: <https://www.raisoft.com/fi/arviointivälineet/vammaispalvelut.html>. Viitattu 19.2.2023.

Vammaispalvelujen lainsäädännön uudistaminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>. Viitattu 19.10.2022.

- Vehmas, S. 2005. *Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vehmas, S. 2016. *Meikäläisyys, identiteetti ja oikeudenmukaisuus*. Erilaiset. Puheenvuoro 14.12.2016. Saatavissa: <https://www.erilaiset.fi/puheenvuoro/meikalaisyys-identiteetti-ja-oikeudenmukaisuus/>. Viitattu 14.2.2023.
- Vilkka, H. 2021. *Tutki ja kehitä*. 5., päivitetty painos. Keuruu: PS-Kustannus.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2004. *Toiminnallisen opinnäytetyön ohjaajan käsikirja*. Helsinki: Tammi.
- Vänni, K. 2008. *Tiedon merkitys työelämässä*. Ammattikorkeakoulujen verkkojulkaisu. 4/2008. osaja.net. Academia. Saatavissa: https://www.academia.edu/1931813/Tiedon_merkitys_ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4. Viitattu 13.3.2023.
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2#idm45053757819680. Viitattu 4.3.2023.
- Åberg, L. 2021. *Kehitysvammaisuus*. Duodecim Terveyskirjasto 8.9.2021. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556>. Viitattu 19.2.2023.

Näyttelyilmoitus

TIETO OSALLISUUDEN TUKENA
3.4. - 25.4.2023

**HANKASALMEN
PÄÄKIRJASTOSSA**

**Rantakalliontie 3
41520 Hankasalmi**

**Toimintakeskus Mäkituvan
asiakkaiden muistitauluja**

TERVETULOA!

The poster features several images of handicrafts: a circular blue and gold patterned object, a rectangular blue fabric with white stars, a framed black and white object with blue candles, a framed red and black object, and a circular brown object with a scalloped edge. The poster is decorated with wood slices in the corners.

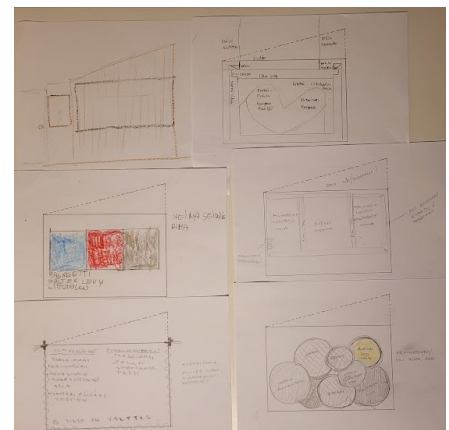
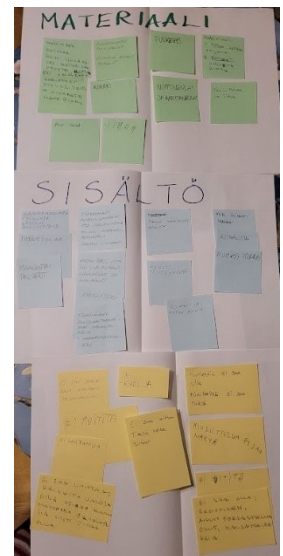
PALAUTE

TIETOTAULUPROJEKTI

Suunnitte

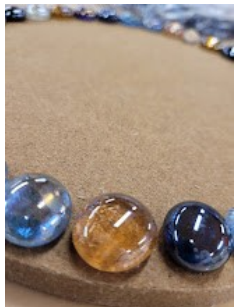
Väite	Kyllä	Ei
Tykkään suunnitella asioita.		
Yhdessä pohtiminen kasvattaa me-henkeä. Me olemme me.		
Kaikkien mielipiteet ja ajatukset ovat tärkeitä.		
On tärkeää, että voimme tehdä suunnitelmia yhdessä.		

Muuta sanottavaa: _____

Oma kokeilu

Väite	Kyllä	Ei
Tykkään kokeilla asioita.		
Saan apua silloin, kun sitä tarvitsen. Siksi uskallan kokeilla vieraita ja hankaliakin juttuja.		
Aina ei tarvi onnistua.		
On tärkeää, että voin tehdä itselleni mieleisiä asioita.		

Muuta sanottavaa: _____

Työ ja millä se tehtiin

Väline	Käytin tätä tietotaulu-projektissa	Haluaisin joskus käyttää tätä
	silitysrauta	
	ompelukone	
	sirkkeli	
	oikohöylä	
	niittipistooli	
	vannesaha	

Väline	Käytin tätä tietotauluprojektissa	Haluaisin joskus käyttää tätä
	katkaisusaha	
	tela tai sivellin	
	akkuporakone tai ruuvinväännin	

Käytitkö jotain välinettä, jota et ollut ennen käyttänyt? _____

Mikä oli mukavinta koko tietotauluprojektissa?

Piirrä tai kirjoita pyörylään.

Mitä haluat sanoa Jaanalle projektista?

